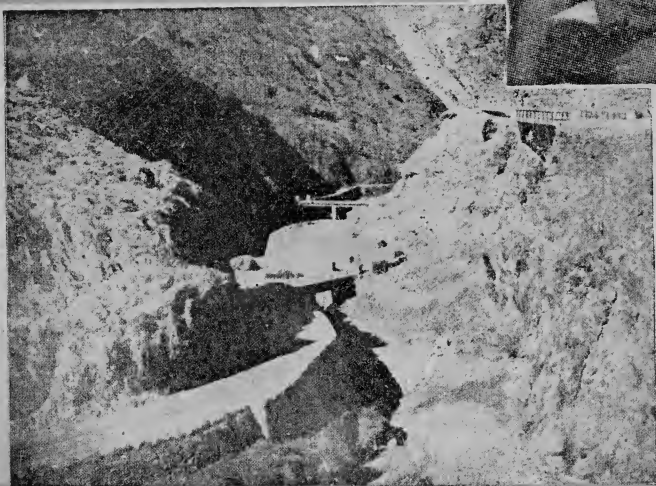


پستمانده غلام تقيال پتھر کجی

۲۱



فیضانِ مرآت حق یگانہ نیست
وہابیہ سے مراد افسانہ نیست

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



پښتانه

د علامه اقبال پښتو کښی

د ایشیا په زړه کښی یو ساهو قوم پروت دی چه «پښتون» ئې بولی .
دغه قوم په افغانستان او پښتونستان کښی اوسېزی او دغې خاورې سره
دېره علاقه مندی لری .

دوی د خاندانه ملی عادات او قوانین لری چه پښتو او پښتونواله ئې بولی .
د «پښتنو لری» اساس د اسلام له مقرر او سره موافق دی . هغه کسان چه د اسلام او
مسلمانانې سره همدردی او علاقه مندی لری د دغه قوم نه بی علاقی نه شی پاته کېدلی .
په دغه لړ کښی علامه اقبال چه د شرق د بیداری لوی علم بردار دی دغه
قوم ته په دې براهیت کتلی دی .

چې د دې قوم فطری صلاحیتونه ئې ستایلی دی او د ایشیا په وجود کښی ئې دوی نه

دزړه حیثیت ور کړی دی .

ددوی غیرت، شهامت، صداقت او استعداد د نوي اسلام او مسلمانانو د ترقي
سبب ګڼلې دی نو ځکه د نوي ددوی د آزادۍ او ترقي د پراخولو نه څرګند
کړی دی .

تاسې د دغو مطالعو او نوي په دغو شويو نو کښې لوستلای شئ !!

د ۱۳۳۴ د جوزا (۳۱) - کابل

عبداللہ بخټاښي .



علامه اقبال خولک و؟

میر و میرزا به سیاست دل و دین باخته اند

جز بر همین پسری محرم اسرار کجا ست ؟ (اقبال)

منح کبھی ددی نه چه مونیز په خپل مطلب لاس پوری کړو دا به ښه وی چه
خه نه خه له علامه اقبال او دده له افکارو سره آشنا شو .

که خه هم د علامه اقبال شهرت ددی نه بهی نیازه دی چه دلته ئی معرفی کړو
لځکه چه د شرق هر سړی چه له شعر او ادب سره علاقه او یا له فلسفې او سیاست
سره آشنائی لری دده نوم به پیژنی او دده له اشعارو سره به بلدوی . هم دارنگه
دده افکار په غربی دنیا کبھی هم دخلکود توجه ور گرځېدلی دی او په علمی
تولنو کبھی ئی خلک په ښه نوم یادوی .

خوبیا هم دخپل بحث د تسلسل په نیت په لنډ صورت سره د علامه اقبال معرفی کوو:
علامه دکشمیر دیوې معرزی کورنی څخه دی چه نیکونه ئی په (۱۷)
میلا دی پېری کبھی په اسلام مشرف شوی دی او بیا ئی په دغه وخت کبھی
کشمیر پرېښی دی او پینجا ب تیه تللی دی . ددوی کورنی د اسلام له مذهب
سره ډېره مینه لرله او ددغې مینې پهرنیا کبھی ۱۲۸۹ هـ کال دلوی اختریه
(۲۴) ددوی په کورنی کبھی دا اقبال ستوری و خلید او شرق و غرب ته ئی وړانگې
خپری کړی 'په دې نوی ستوری باندی د مور له خوا (محمد اقبال) نوم کښېښودل
شو او د تقوی عفت او محبت په غیر کبھی لوئېده ترڅو چه د علم او ادب په اسمان
کبھی هغه مقام ته ورسېد چه دائی د زړه ترجمانی کېدلی شوای .

دل من در کشاد چون و چند است

نگاهش از مه و پروین بلند است

د اقبال نظریات

د علامه اقبال د نظریاتو په باره کښې ایم ای محمد طا هر فاروقی په
«سیرت اقبال» کښې داسې وائی:

«د علامه سید جمال الدین افغان او علامه مفتی محمد عبده نه وروسته
اقبال یو واحد شخصیت دی چه د مشرق دبید اری د دپاره او د دپاره چه انسانیت
پر یوه مرکزي نقطه غږ کړی دی.»

که مو نن د اقبال په اشعارو او آثارو باندې یو عبوری نظر وچوو نو دا مطلب
تر ښه خستلی شو:

اقبال د انسان او انسانیت سره د پوره همدردۍ لرله او دې درد دی ناقلاره
کړی ؤ.

اقبال د انسانۍ نړۍ د ټولو بدبختیو علت العلل په شرق باندې د غرب
تسلط او استعمار بولی او دغه استعمار دواړو خواؤ ته مضر گڼی لکه چه وائی:

الخضر از جبرو هم از خوی صبر جابرو مجبور رازهر است جبر

این به صبر پیهمی خو گر شو د آن به جبر پیهمی خو گر شو د

هر دور اذوق ستم گردد فزون

و ر د م «یا لیت قومی یعلمون»

دې دپاره چه شرق د غرب د استعمار نه خلاص شی نو دا قبال نو صیه داده
چه شرقیان د خپله «خودی» تکمیله کړی او خپل لځان دې لځان کړی د غرب
تقلید دې ونه منی او خپل موجودیت دې ثابت کړی، خپل تېر ثقافت دې
بېرته ژوندی کړی او د خپل نوی تهذیب اساس دې ورباندې ودروي.

هوا! په مشرق کښې مسلمانان ډېر دى او په اسلام کښې د ژوندانه هغه مهم
دساتير موجود دي چه د يو انساني تمدن اساس ورباندې اېښودلى شى نو ځکه
دى داسلامى دولتونو يو ځاى کېدل او د مسلمانانو اصلاح د شرق د ترقى
عامل او د دنيا د امنيت ساتونکى بولى .

د غرب سعادت هم په دې کښې بولى چه هغوى د صرف مادي خوا هڅاتو
دمرېي توب نه لاس واخلي او د حق او حقيقت هغه معنوى مقام ته قائل شى
چه هلته د گېډې د احترام په ځاى د انسان او انسانيت احترام کېږي .

که دى غرب ته په ډېرو اشعارو کښې الزامى خطاب کوى شرق او شرقيانو ته
ئې هم د همد ردى نارې کړې دى او په دې لړ کښې ئې پښتنو ته ډېر څه ويلى
او د دغه قوم په فطري استعداد او ذاتي لياقت باندې ئې ډېر ه اميد وارى
ښکاري . د ه اود دوى په موجوده بد بختيو باندې ئې ډېر ژرلى دى .

ناسى به دغه ټول مطالب په راتلونکو کرښو کښې واولى !



پر مغرب بانندی انتقاد

عجب آن نیست که اعجاز مسیحاداری.

عجب این است که بیمار تو بیمار تر است (اقبال)

دافیل در «پیام مشرق» یوهو پره مهمه برخه د «نقش فرنگ» تر عنوان لاندی ده

او سری دغی برخی ته د ا عنوان هم ور کولی شی چه: «مغرب ته خطاب»

دلته خپل مطلب داسې شروع کوی:

ازمن ای باد صبا کوی بدانای فرنگ

عقل تابال کشود است گر فتار تر است

برق را این به جگر می زند آن رام کند

عشق از عقل فسون پیشه جگر دار تر است

چشم جز رنگ گل ولاله نه بیند و نه

انچه در پرده رنگ است پدیدار تر است

عجب آن نیست که اعجاز مسیحاداری

عجب این است که بیمار تو بیمار تر است

دانش اندوخته دل ز کف انداخته

آه زان نقد گرانمایه که در باخته

دی به موجوده حکمت او فلسفه بانندی لُحْکِه اعتراف کوی چه د عشق

او مینې نه لېری دی او وائی :

حکمت و فلسفه کداریست که پایانش نیست

سیملی عشق و محبت بدبستانش نیست

دی حکمت او فلسفه دیوهو خلکو کمراه کوونکی بولی:

بیشتر راه دل مردم بیدار ز ند

فتنه نیست که در چشم سخندانیش نیست

ددغور نغو نوچاره عشق او هغه نه غاره اینبودل بولی:

چاره این است که از عشق کشادی طلبیم

پیش او سجده گزاریم و مرادی طلبیم

ددغو اشعارونه دې خوک دا اشتباه نه کوی چه علامه دعلم او پوهې سره

دعقل حکمت او فلسفې له اهمیتته منکر دی او غواړی چه نور خلک هم محض
په شاعرانه احساساتو ترېنه وگرځوی.

هېڅکله داسې نه ده، بلکه علامه انسان ته عقل ضرور بولی خو دا سې عقل

چه د خوب او خوراک له تیارونه پورته د عشق او مینې په سره او رکنې صیقل
شوی وی.

ځکه ددغسې عقل خاوندان پوهېزې چه هغسې عقل یعنی هغه چه بل نه

د خوب وروستله او یا ځانته د خوراک د تیارولو چمونه بڼې داسې عقل خو نور

حيوانات هم لری، خود حیوان عقل به ددوی د خوراک غوندې نه وی بلکه لږ به خام وی

او د انسان د خورا کي عقل به دده د خوراک د کم او کیف په معیار څه پوخ وی

خو علامه اقبال د انسان او انسانیت د پاره انسان ته یو لوړ عقل او پوهه غواړی چه

دهغه په ذریعه سړی د خودبینۍ له تورو خاورو نه د جهان بینۍ هسک ته ختلی

شی لکه چه وائی:

عقل خودبین د گرو عقل جهان بین د گراست

بال بلبل د گرو بازوی شاهین د گراست

د گر است انکه برددا نه افتاده ز خاک
انکه گیرد خورش از دانه پر وین د گراست
ای خوش آن عقل که پهنای دو عالم با اوست
نور افروخته و سوز دل آدم با اوست

همدارنکه ئی به عشق کنبی نظریه خر گنده ده او هغه عشق او معا شقه چه
دما دی بوالهوسو او شهواتو د تامين دپاره په انسان کنبی داسی احساسات
وښو روی چه دهغه په اثر د مینې بزم دد بنمنی په رزم بدل شی نه خوښوی او په
دغسې مغزلی او مادی عشق باندې انتقاد کوی :

عشق گردید هوس پیشه وهر بند گسست
آدم از فتنه او صورت ماهی در شست
رزم بر بزم پسندید و سپاهی آراست
تیغ او جز به سرو و سینه یاران نشست

هغه سیا ستونه چه ددغسې مادی لذاتو تر تاثیر لاندی وی داسی غندی :

رهزنی را که بنا کرد جها نبانی گفت
ستم خوا جگی او کمر بنده شکست
بی حجا با نه بیا ننگ دفونی میر قصد
جامی از خون عزیزان تنک ماهیه بدست

دی غواری چه دغه غبر نه چه ددغسی تهذیب دفجایعو له لاسه دانسانیت
له اعماقونه خیرتی داسی لیبیک ووائی:

وقت آنست که آئین دگر تازه کنیم

لوح دل پاک بشوئیم وز سر تازه کنیم

او خپل ملگری داسی مخاطب کوی:

چشم بکشای اگر چشم تو صاحب نظر است

زندگی در پی تعمیر جهان دگر است

بیا هم انسانی نری ته خپله امیدواری خر گندوی اووائی:

من درین خاک گران گوهر جان می بینم

چشم هر ذره چو انجم نگران می بینم

او دانسانیت دآیندی دپاره داسی پیشگوئی کوی:

آنچه بود است و نباید زمین خواهد رفت

آنچه بایست و نبود است همان خواهد بود



مشرق ته خطاب

مشکل این نیست که بزم از سر هنگامه گذشت
مشکل این است که بی نقل و نند یمنند همه
ای اسیر رنگ پاك از ر نگ شو
مؤمل خود کافر را فرنگ شو

(اقبال)

علامه اقبال دشرقیانو لویه غلطی دغر بیا نو تقلید گهنی او دغه تقلید
دغربی استعمار مهم علت بولی :

شرق را از خود برد تقلید غرب
باید این اقوام را تنقید غرب

دکور کورانہ تقلید نتیجه دا گهنی چه دسری نه اصل پاته شی او فرع و نیسی
اودن اسانی خوی پکشی قوی شی نوخکه گرانو کارونو ته نه وړاندې
کبزی اوخپل ژوند په ساعت تیربو کبزی تلفوی لکه چه وائی :

بنده افرنگ از ذوق نمود می برد از غربیان رقص و سرود
نقد جان خویش در بازده لہو علم دشوار است می سازد به لہو
از تن اسانی بگیرد سهل را فطرت او در پذیرد سهل را

سهل را جستن در بدن دیر کهن

این دلیل آنکه جان رفت از بدن

دعلامه اقبال لوی مقصد دشرق بیداری ده او په دغه باره کبزی یو .

خاندکری مثنوی د «پس چه باید کردای اقوام شرق» تر عنوان لاندې لری.



به دهغه کتاب کښی شرقیان لځان ساتلو نه متوجه کوی او په عین حال کښی ددوی د موجوده بیداری نه خپله خوښی خبر کښدوی :

ادمیت زار نا لید از فر نیک زند کۍ هڼګامه برچید از فر نیک
 پس چه باید کردای اقوام شرق باز روشن می شود ایام شرق
 دوزخ میز از انقلاب آمد پدید شب گذشت و آفتاب آمد پدید
 یورپ از شمشیر خود بسمل مقام زیر گردون رسم لا دینی نهاد
 کرک اندر یو ستین بره هر زمان اندر کمین بره
 مشکلات حضرت انسان ازوست ادمیت را غم پنهان ازوست
 در نگاهش ادمی آب و گل است کاروان زندگی بی منزل است
 وروسته بیا شرقیانوته داتوصیه کوی چه دغرب د تقلید خالو نه دې پخپل
 جبین باندي ونه منی او د پز دیو له ر نیک نه دې لځانونه بالکل پاک کړی :
 ای اسیر ر نیک پاک از ر نیک شو مومن خود کافر افر نیک شو
 دوی دې خبرې نه ملتفت کوی چه که تاسې څه و کړی نو هر څه کولی شی
 په دې شرط چه په لځان ویساو لری او دیو والی په قوت دیر دود جغه نه غاری
 خلاصی کړی :

رشته سودوزیان در دست تست آبروی خاوران در دست تست
 این کهن اقوام را شیرازه بند رایت صدق و صفا را کن بلند
 اهل حق را زندگی از قوت است قوت هر ملت از جمعیت است
 دلته دا خبره هم واضح کوی چه یوازی قوت هم څه نه شی کولی خو چه
 فکر او رایه ورځه یو لځای نه شی لکه خرنگه چه بی قوته فکر او رایه څه
 معنا نه لری :

رأی بی همت همه میگرد و فسون
 قوت بی رأی چهل است و جنون
 شرق و غرب استعمار نه داسی متوجه کوی :
 دانی از افرنگ و از کار فرنگ
 تا کجا دو قید ز ناز و فرنگ
 زخم از و انشتر از و سوزن از و
 ما و جوی خون و امید و رفو
 او دشمنان تو خجسته خیل و خانونو نه
 اروی چه خیل خمتا دیر دله و رینمین
 تو گر نه بنه و گمنی :
 گر تو میدانی حسابش را درست
 از حریرش نرم تر کر باس تست
 بی نیاز از کار گاه او گزرو
 در زمستان پو ستین او مخر
 ضمناً دانظریه «چه مهاتما» کاندھی هم داسی نظریه لاله «خر کنند و ی
 چه ماشین دانسان دبد بختی سبب دی تحکه چه یو شو محمد و د کسان یکسی
 کار کوی او د پروخله کولاس له کاره و وخی او داعاشی لا رور باندي بندي بزی
 لکه چله وائی :

کشتن بی حوب و ضرب آئین اوست
 مر کها در گر دش ماشین اوست
 تو تحکه دوی دخیل و لاسی صنایع و به اهمیت پوهوی :
 بوریا ی خو د به قالینش مده
 بیدق خو د را به فر زینش مده
 او د نورو د مصنوعاتو د ظاهر فریبی نه ئی هم خبر وی :
 رهن چشم تو خواب مغملش
 رهن نورنگ و آب مغملش
 صد گره افکنده در کار خویش
 از قماش او ممکن دستار خویش

هوشمندی از خم او می نخورد
هر که خورد اندر همین میخانه مرد
وقت سودا خند خند و کم فروش
ما چو طفلانیم او شکر فروش
نود دغو تولو خبر و علاج یواخچی پهلخان و یسایشی او وائی :

آنچه از خاک تورست ای مردجر
آن فروش و آن بیوش و آن بخور
آن نسکوبینان که خود را دیده اند
خود کلیم خویش را با فیدمانند
او دالحکبه چه دشرق دغفلت نه ددوی خپل شیان په دوی با ندی خر خیزی
او داد دوی به زبان او د نورو به گته تمامیزی 'نوحکه ئی وروستی خطاب دادی :

ای زکاء عصر خا ضری خبر
چرب دستیمهای یورپ را نگر
قالی از ابریشم تو سا ختمند
باز او را پیش تو انداختند
چشم تو از ظاهرش افسون خورد
رنگ و آب او ترا از جا برد
وای آن دریا که موجش کم تبید
گوهر خود را زغوا صان خرید
علامه اقبال یوازی په اقتصاد دی نظریه نه بلکه په عرفانی او ثقافتی اساس
هم شرقیاً نونه دخودی درسونه ور گری دی او دوی نه ئی د غرب مکتبی
علم بد گنهلی دی او دائی هم ددوی دخودی دوره کولو سبب بللی دی :

گرچه مکتب کاجوان زنده نظر آتا هی
مردمه هی 'مانک کی لایاهی فرنکی کسانس
یعنی : دد مکتب جوان ژوندی شکاری 'دی مری ' خود پیر نکلی په ستا
خو زبیری
یاد اچه :

افرنک زه خود بیخبرت کرد و کر نه
ای بندو مو من تو بشیری ' تو ندیری

پښتنو ته !

شکوه کیم کڼ از سپهر لا چو رد

جز به گړ د آفتاب خنود مگر د

دمخکښې بحث نه نابینزی چه علامه اقبال د شرق داستعمار دینار و غنیا
علت به تشخیص کړی دی اوسه پوره دوائی هم وړښودلی ده او شرقیان ئې
د حریت لارې ته بللی دی.

په دغه لړ کېښی ئې عموماً شرقیانو ته د برخه لیکلی او *الحانله الحانله* د شرق
د اقوامو او ملتونو سره هم چه ویلی اولیکلی دی.

مونږ دده د عمومی مخاطبونه یوڅه مخکښې وړاندې کړه او د خصوصی نوعیو
او نظریو نه یوازې هغه برخه انتخابوو چه هغه زمونږ ددې کتاب د مطلب
روح دی.

هغه دا چه علامه اقبال د شرق د ټولو اقوامو په لړ کېښې پښتنو ته په ډېر اهمیت
قابل دی او ددوی د ذاتی او فطرتی استعداد، لیاقت او کفایت ستاينه ئې د ډېر
کړې ده، د دوی رجا ل او نوا یغ ئې هر ځای په احترام یاد کړی دی
او ددوی ملک او خاورې ته ئې په ډېر درانه نظر کتلی دی. حق دادی چه ددوی
حق ئې ښه ادا کړی دی نوڅکه دی پر پښتنو باندې ډېر حق لری.

د شرق د آزادی په لار کېښی ئې د پښتون ملت او ددوی خاوره د مرگړه حیث
او دایشیا آزادی ئې د دوی په آزادی پورې مربوطه گڼلې ده.

ددوی په ذاتی استعداد او نفسیاتی متانت اوقوت باندې ئې پوره اعتماد
ښکاره کړی دی او ددوی آښدې ته ډېر امېد لری.

دا ټول مطالب به وروسته راشي اوس دده هغه دهمدردۍ نارې چه دغه قوم نه ئې کړې دی وزاندي کيږي:

که دیوی خوانه دژوند او سیاست په صحنه کښې دا قوم بېرته گوري دېلي خوانه ددوی په همت 'شجاعت' حوصله 'عزم' او معنوي ذاتي استقلال کښې څه کمی نهویني نو ځکه په دې ترانه کښې دخودی ورس ورته ور کوی:

(۱)

رومی بدلی 'شامی بدلی' بدلا هندوستان

نوبې ای فرزند کهستان 'اپنی خودی پهچان

اپنی خودی پهچان

او غافل افغان

ترجمه: د رومی او شامی بدل شو' هندوستان بدل شو

ته هم ای د غره خو به! خپله خودی وپېژنه!

خپله خودی و پېژنه! ای غافل پښتونه!

(۲)

موسم اچھا 'پانی وافر' مټې بهی زر خېز

جس نی اپنا کهیت نه بویا' وه کپسا دهقان

اپنی خودی پهچان

او غافل افغان

ترجمه: د موسم ښه دی' اوبه ډېرې دی' خاوره زر خېزه ده

که دې نه استفا ده و نه کړې ته به څنگه دهقان ئې؟

خپله خودی و پېژنه! ای غافل پښتونه!

(۳)

ا ونچی جس کی لهر نهين هي وه کيسا دريا

جس کی هوائين تند نهين هي وه کيسا طوفان

ايني خودی بهچان

او غافل افغان

ترجمه: «چه موج ئي نيزنه وي داخه سيند دى؟

چه هوائی تند نه وي دابه خه طوفان وي؟

خپله خود دى وپېژنه! اى غافل پښتونه!»

(۴)

دهوند کي ايني خاك مين جس ني باياپ

اس بندى کي دهقاني پر سلطاني قربان

ايني خودی بهچان

او غافل افغان

ترجمه: به خپلو خاورو کښي چه چا لمان ولتاوه او پيدائي کړ

ددغه بنده له دهقانۍ دى سلطاني قربان وي!

خپله خودی وپېژنه! اى غافل پښتونه!

(۵)

تېرى بي علمى نى ركه لى بي علمون كى لاج

عالم فاضل پيچ رهى هيڼ اپنا دين ايمان

ايني خودى بهچان

او غافل افغان

ترجمه: استای علمی دبی علما نو عزت و ستا ته

عالم ، فاضل پلوری خیل دین ، ایمان

خیله خودی و پیرنه!

ای غافل پنبو نه!

دپښتنو رندانه جرئت ته داسې اشاره کوی:

بی جرئت رندانه هر عشق هی رو باهی

بازو هی قوی جس کا وه عشق بد الهی

ترجمه: بی درندانه جرئت خخه عشق دکیدرو اله ده! د قوی و پو له

عشق سره دخدای د قدرت لاس وی .

جو سختی منزل کوسا مان سفر سمجھی

ای وای تن آسانی نا پید هی وه راهی

ترجمه: د منزل سختی د سفر سامان کنی! افسوس دی وی پرتن آسانی

باندي چه دلاروی نه لار وړه کوی .

وحشت نه سمجھے اس کوای مردك میدانې

کھسار کی خلوت هی تعلیم خود آ کاهی

ترجمه: دای دمیدان مېړه! داوحشت مه گڼه! څنګه چه د کھسار

خلوت دځان پیرندلو تعلیم دی .

دپښتنو همت په دی کښې گڼی چه دوی به غلامی نه راضی کېږي:

پا ز نه هو گا کبھی بنده کبک و حمام

حفظ کی بدن لئی روح کو کردو ن هلاک

ترجمه : « باز د زر کې او کونړې غلامۍ نه کوی ، د بدن سائل روح وژنسی . »

ای مېړی فقر غیور فیصله تېرا هی کیا ؟

خلعت انګریز یا پیرهن چا کچا ک ؟

ترجمه : « ای زما غیرنی فقره ! ستا فیصله څه ده ؟

دانګریز خلعت یا څیرې څېرې کېس ؟ »

د تېر تاریخ په اسناد ، ددوی د استعداد په انکاء ددوی د دوام شهادت داسې ادا کوی :

کړکاسکندر بجلي کا مانند نجهه کو خبرهي ای مرګ ناګاه .

ترجمه : « سکندر لکه برېښناغوندي کړ بکه وکړه ، خو ددې لځای

د ناڅاپي مرګ نه خبر نه ؤ . »

نادرني لونی دلی کی دولت اک ضرب شمشیر افسانه کو تا .

ترجمه : « نادر (افشار) د دېلی دولت ونيو ، د تورې بو خرپ و ا قصه

لنډه کړه !! »

افغان باقی کهسار باقی

الحکمکم الله ، المملک لله

ترجمه : « پښتون به باقی وی دادخدای حکم دی ، غرونه به باقی وی

دادخدای مملک دی . »

(د 'الف و نشر' مرتب په اعتبار ترجمه شوه)

د پښتنو طبیعي ژوند د بنیادم حقیقی فطرت سره سم کېږي او ددوی دالور

فطرت دغسې ښیي :

فطرت کی مقاصد کی کرتا ہی نگہبانی

یا بندہ صحرائی یا مرد کہستان

ترجمہ : « فطرت دمقاصدو ساتھ یاد رغو سری کوی او یاد رغو سری . »

یہ حسن ولطافت کیون وہ قوت وشوکت کیون

بلبل چمنستان ، شہباز بیابانی

ترجمہ : « داحسن اولطافت خلہ ، ہفہ قوت او شوکت ولی ؟ چہ بلبل

یہ چمن کنبی اوشہباز بہ یہ بید یا کنبی وی . »

ای شیخ بہت اچھی مکتب کی فضالیکن

بنتی ہی بیابان می فاروقی و سلما نی

ترجمہ : « ای شیخ ! دمکتب فضا دیرہ بنہ دہ ، خود فاروق او سلما ن

بیدلو گجای پسیدیا دہ . »

دولو نہ دلچسپ پشیمنو تہ دہ ہفہ خطاب دی چہ دافغانستان پہ سفر کنبی ٹی

دسرحد پشیمنو تہ کپی دی اودہ یہ « مسافر » نومی کتاب کنبی لیکلی دی

یہ دغہ خطاب کنبی دخودی درس ، دیووالی توصیہ خرگندہ دہ .

دی دپشیمنو د موجودہ بدبختیو مهم علت دا کنبی چہ دوی لجان نہ پیش نی

نوخککہ یہ دغہ مطلب خپلہ خطاہ داسی شروع کوی :

ای زخود پوشیدہ خود را بازیاب در مسلمانی حرام است این حجاب

رمزدین مصطفی دا نی کہ چیست فاش دیدن خویش را شہنشی است

چیست دین دریافتن اسرار خویش زندگی مرک است بی دیدار خویش

آن مسلمانی کہ بیند خویش را از جہانی برگزیند خویش را

از ضمیر کائنات آگاہ اوست تیغ لا موجد الا لا اللہ اوست

در مکان ولا مکان غوغای او نه سپهر آواره در پهنای او
نادلش سری زاسرار خداست حیف اگر از خوبستن نا آشناست
بنده حق وارث پیغمبران
اونکنجد در جهان دیگران

تا جهان دیگر پیدا کند این جهان کهنه را برهم زنند
زنده مرد از غیر حق دارد فراغ از خودی اندر وجود او چراغ
پای او محکم بر زم خیر و شر ذکر او شمشیر و فکر او سپر
صبوحش از بانگی که برخیزد زجان نی ز نور آفتاب خاوران
فطرت او بی جهات اندر جهات او حریم و در طوافش کائنات
فوره از گرد راهش آفتاب شاهد آمد بر عروج او کتاب
فطرت او را کشاد از ملت است چشم او روشن سواد از ملت است
دلته له دوی خنجه غواری چه داستعمار کپی مانی کپی او خیل ملی یوایی
اولی حکومت تاسیس کپی :

اند کسی کم شو بقرآن و خبر بازای نادان به خویش اندر نگر
در جهان آواره ای بیچاره ای وحدتی کم کرده ای صدپارهای
بنشد غیر الله اندر پای تست داغ از داغی که در سیمای تست
دلته دوی دیردبو مکر او فریب ته ملتفت کوی او دیر تا کید کوی
چه دینتدولی روح و سانیء

میرخیل ! از مکر پنهانی بترس از ضیاع روح افغانی بترس
وروسته بیا د مولانا بلخی د خولی نه دوی ته دا خبره واضح کوی چه

دما دیت پرستو یتان دې مات کړی او حق او معنویت دې نینسک
کړی او وائی :

ز آتش مردان حق می سوزمت نیکته از پیر و م آ موزمت

« رزق از حق جو مجو از زیدو عمر

مستی از حق جو مجو از بندگ و خمر

گل مخر ، گل را مخور ، گل را مجو

زانکه گل خوار است دائم زرد رو

دل بجو تا جا و دان باشی جوان

از تجلی چهره ات چون ارغوان

بنده باش و بر زمین او چون سمند

چون جنازه نی که بر گردن برند ،

بیادوی به دې یوهوی چه دوی هرڅه غواړی دخپل لځان نه دې وغواړی
او د آسمان او لخمکې نه دې څه شکایت ونه کړی :

شکوه کم کن از سپهر لا جور د جز بگرد آفتاب خود مگرد

از مقام ذوق و شوق آگاه شو تیغ لا مـو جو دالا الله شو

عالم مو جو در ا انند از کن در جهان خود را بلند آوازه کن

برگ و ساز کائنات از وحدت است

اندرین عالم حیات از وحدت است

بیاد پښتنونه دنوی آرزو ، آرزو کوی ، هغه آرزو چه د ژوند اساس

اود خود یر مقیاس کیدلی شی ، هغه آرزو چه انسان د انسانیت کمال نه

رسوی او خودی ئې نیکمیلوی :

دور گرز از رنگ و بو های کهن بـا کـه شو از آرزو های کهن
این کهن سامان نیرزد باد و جو نقش بند آرزوی تازه شو
زندگی بر آرزو دارد اساس خویش را از آرزوی خود شناس
چشم و گوش و هوش نیز از آرزو مشیت خلایق لاله خیز از آرزو
هر که تخم آرزو در دل نه کشت پایمال دیگران چون سنگ و خشت
آرزو سر مایه سلطان و میر آرزو جام جهان بین فقیر
آب و گل را آرزو آدم کنند آرزو مارا از خود محرم کنند
چون شرار از خاک ما برمی چید ذره را پهنای گردون می دهد

پـو ر آ ذ ر کعبه را تعمیر کرد

از نگاهی خاک را اکسیر کرد

تو خودی اندر بدن تعمیر کن

مشیت خاک خویش را اکسیر کن



د افغانستان سفر

نا کجا در بندها با شی اسیر

تو کلیمی راه سینهای بیگیر

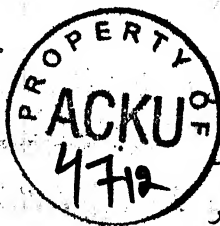
علامه اقبال دا علیحضرت محمد نادر شاه شهید (رح) د بلنځي سره سم
د ۱۹۳۳ م کال دا کتوبر په اوخرو کښي افغانستان ته د پېښور او خیبر له
لارې راغلی دی او د کابل ، غزني او قندهار د لیدلونه وروسته بیرته تللی
دی . په دې سفر کښي سرراس مسعود او مرحوم سید سلیمان ندوی هم ورسره
ملګری وو . په کابل کښي د شهید اعلیحضرت مېلمه و ، او خواجه ملاقاتونه
او صحبتونه ئې ورسره کړي دي . د کابل د عربي دارالعلوم په پروګرام
کښي ئې هم نظریه ورکړې ده او په دی پروګرام کښي ئې فکر وړ د خیل
دی .

د کابل د ادبي انجمن له خواله هم ورته یوه شانداره مېلمستیا شوې وه چه
د افغانستان د ډېر فضلا ، پوهان او مشران ورته بلل شوی و .
ده د خپل دغه سفر ر ټیګین خاطرات دیو کتاب په صورت د «مسافر»
تر عنوان لاندې لیکلي دي . د دې کتاب د هرې مسرې نه د پښتون او پښتو نخوا
په نسبت دده د مینې ښه جذبات خړ کښد پېږي
ده دغه کتاب داسې شروع کړې دی :

ما در افغان شه در ویش خو رحمت حق بر روان پاک او
کار ملت محکم از تدبیر او حافظ دین مبین شمشیر او

چون ابوذر خود گداز اندر نماز ضربتش هنگام کین خارا گداز
عهد صدیق از جمالش تازه شد عهد فاروق از جلالتش تازه شد
از غم دین در دلش چون لاله داغ در شب خاور وجود او چراغ
در رنگا هوش مستی از باب ذوق جوهر جانش سراپا جذب و شوق
خسروی شمشیر و درویش نیکه هر دو گوی هر از محیط لاله
فقر و شاهی واردات مصطفی است این تجلیهای ذات مصطفی است
این دو قوت از وجود مؤمن است آن قیام و آن سجود مؤمن است
فقر سوز و در هوداغ و آرزو است فقر را در خون پییدن ابرو است
فقر را در اخرا ندر خون پیید آفرین بر فقر آن مرد شهید
ای صبا ای ره نور د نیز گام در طواف هر قدش نرمک خرام
شاه در خواب است پا آهسته نه غنچه را آهسته تر بکشا گره
از حضور او مر فرمان رسید آنکه جان تازه در خاک دمید
دعوی بیتونونه د علامه اقبال بنه عقیدت و شهید اعلی حضرت په نسبت بنه
خر کنند یزی ، وروسته بیا داعلی حضرت دبلنی تعبیر به دې عبارتو کوی :

سو ختم از گری می آواز تو
ای خوش آن قومی که داند از تو
از غم تو ملت ما آشناست
می شناسیم این نواها از کجاست
ای به آغوش سحاب ما چو برق
روشن و تابنده از نور تو شرق



يك زمان در كوهسار ها در بخش
عشق را باز آن تب و تابى به بخش
تا كجا در بند ها باشى اسير
تو كليمى را . سينائى بسكير

به افغانستان كنى «مسافر» بيا دخيل سفر داستان داسى شروع كوى:

طى نمودم باغ و راغ و دشت و در
چون صبا بگزرشتم از كوه و كمر

❖ خيبر ❖

خيبر هغه دره ده چه نورو مسافر بنوا و سياحينو غوندى د علامه اقبال پور . نو چه
ئى هم خان ته اړولى ده به شاعرانه او عارفانه خير نظر ورته كنى دى او د دغه خيلى
د خلكو طبيعى استعدادى بر خيبر كړى دى او بياني دوى پر بد بختى بار ندى
ژرلى دى او د بد بختى علت ئى هم ورښودلى دى.

خيبر ئى د «مردان حق» لخواه بلبلې ده او ددى لخواى كېز لېچونود مسافرو ها غر
خيال دغه حقيقت مقام نهر سولې دى چه و وائى:

| | |
|------------------------------|-----------------------------|
| خيبر از مردان حق بيكانه نيست | در ضميرش صد هزار افسانه است |
| جساده كم دېدم ازو پيچيده تر | ياوه گردد در خيم و پيچش نظر |
| سبزه در دمان كهسارش مجوى | از ضميرش بر نيايد رنگ و بوى |

ددى لخواى د خلكو فطرى شجاعت او ذاتى لياقت داسى ستا يى:

| | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| سرزمينى كبك او شاهين مزاج | اهوى او كيرداز شيران خراج |
| در فضا يش جره بازان تيز چنگ | لرزه بر تن از نهيب شان پلنگ |

بیاد دوی پر بی مر گزیده باندی تاسف کوی اودا ددوی دژوندانه دتو لو
بدبختیو علت گهی:

لیک از بی مر گزیده اشته روز بی نظام و ناتمام و نیم سوز
فر بازان نیست در پرو از شان ازند روان پست تریر و از شان
آه قوم بی تب و تاب حیات روز کارش بی نصیب از واردات
آن یکی اندر سجود این در قیام کار و بارش چون صلوة بی امام

ریز ریز از سنگ او میغای او

آه از او مر و زبی فردای او

❖ کابل ❖

د کابل صافه هوا او خوش گواره فضا د پرو خکلو خوشه شوې ده خولېز و خلکو
به ددی خاوری حق هغسی ادا کړی وی لکه چه اقبال ادا کړی دی ددی خبرې علت
فقط یوازی همدادی چه علامه د پښتنو د خاوری سره ډېره علاقه لرله نو لځکه ئی
ویلی دی:

شهری کابل خطه جنت نظیر آب حیوان از رنگ تاش بکیر
چشم صائب از سوادش سرمه چین روشن و پائنده باد آن سر زمین
په پورتنی بیت کنی ئی دمیرزا صائب تبریزی دې مسری ته اشاره کړی ده :
«خوشا و قتی که چشم از سوادش سرمه چین کرد»

د کابل شپه داسی ستائی:

در ظلام شب چمن زارش نیکر بر بساط سبزه می غلطد سحر
باد ئی داسی ستائی:

آن دیار خوش سواد آن پاک بوم باد او خوشتر ز باد شام و روم

خاوره او او به ئی ستائی او په خاوره کښی ئی ژوند دهغه دنسیم له بر کته گڼی :

آب او براق وڅا کش تابناک زنده از موج نسیمش مرده څاک

غرونه ئی داسی ستائی :

نایداندر حرف و صوت اسرار او آفتابان خفته در کهسار او

خلک ئی داسی ستایی :

سا کنانش سیر چشم و خوش گهر مثل تیغ از جوهر خود بیخبر

خرنګه چه دی په کابل کښی د افغانستان د باچا میلمه و او د لیکشاپه مانی کښی

ئی دمرو سترگو خاوندان دیر لیدلی وو نو ځکه ئی ددغی مانی یاد داسی کړی دی :

قصر سلطانی که نامش د لیکشاست زائران را کړ دراهن کیمیاست

په کابل کښی ئی د « بابر » په مزار باندی یو غزل لیکلی دی او په هغه کښی ئی با بر

ته داسی خطاب کړی دی :

خوشانصیب که څاک نو آر میداین جا

که ابن زمین ز طلمسم فرنگ آزاد است

او د آزادی لامله ئی کابل دوهلی نه زر ځلی ښه گڼلی دی :

هزار مرتبه کابل نکوتر از دلی است

« که آن عجزه عروس هزار داماد است »

بیائی په همدې غزل کښی لیکلی دی :

درون دیده نګه دارم اشک خونین را

که من فقیرم و این دولت خدا داد است

غزنی

کوم وخت چه علامه اقبال د کابل نه د شهید اعلی حضرت له حضوره رخصت
شونو دغزنی لارني ونيوله .

ده پخپله ددغه حالت کيفيت داسي بيان کړی دی :

| | |
|-------------------------------|-------------------------------|
| از نوازش های سلطان شهید | صبح و شام صبح شام روز عید |
| نکته سنج خاوران هندی فقیر | مهمان خسرو گیوان سریر |
| نیاز شهر خسی وی کردم سفر | شد سفر بر من سبک تر از حضر |
| سینه بکشادم به آن بادی که بار | لاله رست از فیض او دو کوه سار |

ده دغزنی په حال ډېر تأسف کړی دی اود هغه په کښه و ا لو کښی ئې
ډېر ژرلی دی اود خیال په عالم کښی ئې دهغوږوا نوسره چه دغزنی په خاوره
کښی دابدیت په غېږ کښی پراته دی د حال په ژبه خبرې کړی دی .

دغزنی دتېر تهذيب په ور کېدو باندې داسی ژاری :

آه غزنی آن هر یم علم و فن مر غزا ر شیر مر دان کهن

په غزنی کښی ئې دحکیم سنائی غزنوی او د سلطان محمود غزنوی
په مزارونو باندې دخپلو اوبکو مرغلي نوئی کړی دی او د پروتا ثرا نو
سره دقند هار په خوا روان شوی دی .

قندهار

په غزنی کښې ځای ته څه نا څه پیداشو او چه قند هار ته ولاړد قند هار
آب و هوایي سقوطمانیا وا بستله لیکه چه وائی:

قند هار آن کشور مینوسواد
اهل دل را خاک آن خاک مراد
زنکها، بوها، هواها، آب ها
آب ها تابنده چون سیماب ها
لاله ها در خلوت کهسار ها
نار ها یخ بسته اندر نار ها

کوم شی چه په قند هار کښې دده د پری دلچسپی سبب گر لحد لی دی
او د پښتنو دغه نوڼه خاوره ئې ورته ډېره کرانه کړې ده هغه په قند هار کښې
زمونږ دیشوا حضرت محمد رسول الله (ص) مبارکه خرغه ده دی دغه
مطلب داسی بیانوی:

کوی آن شهر است مارا کوی دوست
ساربان بر بند محمل سوی دوست
می سرایم دیگر از باران نجد
از توائی نایقه را آرم بوجد
کوم وخت چه د قند هار په ښه هوا او رنگینه فضیلت کښې د ځای ته
د فکرساروان د مبارک کښې خرغی نه د حضرت رسول الله (ص)
د زیارت احرام و تازه نود خیال کسار وان ئې د ډېرې مستی په حالت
کښې یو ښه سندر وبله چه وروستی کړی ئې داده:

سینا است که نار ان است؟ یارب چه مقام است این؟

هر ذره خاک من چشمی است تو یا شیا مست

ځای ته اقبال په قند هار کښې د مبارکې خرغې په زیارت کښې د پرواز و نیاز
کړی دی او دا علی حضرت احمد شایب ابدالی په مزار کښې ئې هم د زوره
ډېر رازونه ښکاره کړی دی چه مونږ به ئې هم پخپله موقع ښکاره کړو.

پښتانه مشاهیر

علامه اقبال خوبه داسې د آثا رو له مخه پېژنئ چه د ده لوړ خیال او شاعرانه لوړ همتی دلمر او سپوږمۍ نه خراج غواړی خو بیا هم د حق او حقیقت داظهار ترجذبي لاندې دخپلو مختلفو آثارو په ضمن کښې دېر محله د پښتنو شاهانو حضور ته د عقیدت خراج وړاندې کوی او پخپلو اشعارو کښې ئې دا علیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه، اعلیٰ حضرت محمد نادر شاه غازی، والا حضرت امان الله خان، ابدالی احمد شاه بابا او سوری شېر شاه یا دونه کړې ده. او پښتنو مشاهیر و ته ئې دېر لوړ کتلی دی چه د پښتنو په نسبت دده ښه احساسات په دغه پیرایه کښې ښه خرگند پښی:

المتوکل علی الله

محمد ظاهر شا .

کوم وخت چه علامه اقبال په قندهار کښې د احمد شاه بابا زیارت کوی نو د «بابا» له خوا نه ورته داسې یوالهام کېږی چه دده په ژبه ئې تعبیر داسې شوی دی:

ای تراحق داد جان نا شکیب توز سر ملک و دین داری نصیب

فاش کو با یور نا در فاش کو باطن خود را به ظاهر فاش کو

نو ځکه ئې اعلیٰ حضرت محمد ظاهر شاه ته یو ښه خطاب لیکلی دی چه داسې

شروع کېږی:

ای قبای پادشاهی بر تو راست سایه تو خاک ما را کیمیا ست

خسر وی را از وجود تو عیار سطوت تو ملک و دولت را احصار

از تو ای سر ما به فتح و ظفر
نخت احمد شاه را شانی دگر
سینه ها بی مهر تو ویرانه به
از دل و از آرزو بیگانه به
آبگون تیغی که داری در کمر
نیم شب از تاب او گرد سحر
نیک می دانم که تیغ نادر است
من چه گویم باطن او ظاهر است
حرف شوق آورده ام از من پذیر

از فقیری ر مز سلطانی بگیر

ای ننگه تو ز شاهین نیز تر
کرد این ملک خدادادی نگر
اینکه می بینم از تقدیر کیست؟
چیست آنچه بیکه میبایست و نیست
روز و شب آئینه تدبیر ماست
روز و شب آئینه تقدیر ماست
بانو گویم ای جوان سخت کوش
چیست فردا دختر امروز دوش
هر که خود را صاحب امروز کرد
کرد او گردد سپهر گرد
او جهان رنگ و بورا ابرو است
دوش از او امروز از او فردا زوست
مرد حق سرمایه روز و شب است
زا ننگه او تقدیر خود را کوب است
بنده صاحب نظر پیرا مم
چشم او بینای تقدیر مام
از ننگه هنر نیز تر شمشیر نیست
ماه مه نخچیر او نخچیر نیست
لرزد از اندیشه آن بخته کار
حادثات اندر بطون روزگار
چون پدر اهل هنر را دوست دار
بنده صاحب نظر را دوست دار
هم چو آن خلد اشبان بیدارزی
سخت کوش و پردم و گرازی
می شناسی معنی گرازی چیست؟
این مقامی از مقام علی است
امتن را در جهان بی ثبات
نیست ممکن جز بکراری حیات
سر گذشت آل عثمان را نگر
از فریب غریبان خونین جگر

نا ز کړاړی نصیبی داشتند در جهان دیگر علم افراشتند

مسلم هندی چرا میدان گذاشت همت او بوی کړاړی نداشت

ذکر و فکر نادری در خون نست قاهرې بادلېری در خون نست

ای فروغ دیده بر نا و پیر سر کارا زهاشم و محمود کیر

هم از ان مردی (۱) که اندر کوه و دشت حق زنیغ او بلند آوازه گشت

د اقبال دیور تنیو اشعارو نه دده د افکار وله اعماقونه د مطالب لاس ته راځي.

۱ - اعلیٰ حضرت المتوکل علی الله د احمد شاه بابا د شان او شوکت مظهر

او د شهید اعلیٰ حضرت خلف الصدق بولی او د افغان تاج و تخت ته د ده وجود

غنیمت او مناسب گڼي.

۲ - دده در سانظر او لورې ننگه نه د اهیله کوی چه د تقدیر رمز دوخت

نه کار اخستل دی او د سباد نیک بختیو ناداو نن ایښودل کیزی.

۳ - که څه هم دی د پلار په لځای گڼی او د پلار ټول

سجایا او اخلاق پکښی ویني بیا هم دایوه خبره په ټینگه ترېنه غولې چې د پلار

په شان دپوهې او نظر خاوندانو سره مینه ولری او هم دهغه په شان بیدار

او کړاړ و اوسی.

۴ - کړاړی او بیداری د مملکت د آزادۍ د ساتلو مهم عامل بولی.

۵ - د اعلیٰ حضرت شهید ذکر او فکر دده د وینې رنگ بولی او ورسره

ترې دخپلو کړانو تړونو د مصیبتو او فکرونه کار اخستل غواړی. او پردغو

اساساتو د شپو او ورځو د کړاو او زیار په نتیجه کښي د افغان ملت ته د یو نوی

عصر آرزو بشکاره کوی :

روزها شبها نمیدن می توان

عصر دیگر آفریدن می توان

وروسته بیاد خبره هم خر گندوی چه دنیا هر خمورم پرمخ ولا ره شی
 بیا هم به «قرآن» کنبی دبش استفاده ی دیاره عالمو نه پراته دی چه باید
 افغانی ملت چه دده به نظم کنبی دیر لوړ استعداد لری استفاده تر بنه و کړی .
 صد جهان باقی است در قرآن هنوز اندر آیاتش یکی خود را بسوز
 باز افغان را از آن سوزی بده عصر اورا صبح نور و زی بده
 ملتی گم گشته کوه و کمر از جبینش دیده ام چیز دگر
 زانکه بود اندر دل من سوز و درد حق ز تقدیرش مرا آگاه کرده
 کار و بارش را نکو سنجیده ام آنچه پنهان است پیدایده ام
 مرد میدان زنده از الله هو است زیر پای او جهان چار سواست
 بند کس و دل بغیر الله نه بست می توان سنگ از زجاج او شکست
 او نگنجد در جهان چون و چند تهمت ساحل به این دریا میند

چون ز روی خویش برگردد حساب

او حساب است او ثواب است او عذاب

بیاوایی چه ز مونږ قوت په کتاب او حکمت پوری اړه لری او د حکمت اصل
 او ماده د ایجاد لذت دی او د دغه لذت جذبه پخوا نو مسلمانانو سره وه
 او اروپا تر بنه استفاده کړی ده، نو لېدا بېرته لاس ته راوېستل شي په گاردی
 او هغه هم په دی صورت چه دخپل تهذیب اساس لو اصول دارو پاله خر افاتو
 نه وساتو .

| | |
|------------------------------|---------------------------------|
| برگ و ساز ما کتاب و حکمت است | این دو قوت اعتبار ملت است |
| آن فتوحات جهان ذوق و شوق | این فتوحات جهان تحت و فوق |
| هر دو انعام خدای لا یزال | مؤمنان را آن جمال است این جلال |
| حکمت اشیا فرنگی زاد نیست | اصل او جز لذت ایجا نیست |
| نیک اگر بینی مسلمان زاده است | این کهر از دست ما افتاده است |
| چون عرب اندر اروپا پر کشاد | علم و حکمت را بنا دیگر نهاد |
| دانه آن صحرا نشینان کاشتمند | حاصلش افرنگیان برداشتمند |
| این پری از شیشه اسلاف ما است | باز صیدش کن که او از قاف ما است |
| لیکن از تهذیب لادینی گریز | زانکه او با اهل حق دارد ستیز |
| فتنه ها این فتنه پر داز آورد | لات و عزا در حرم باز آورد |
| از فسوشت دیده دل نابصیر | روح از بی آبی او نشنه میر |
| لذت بینا بی از دل می برد | بلکه دل زین پیگر گیل می برد |

کهنه دزدی غارت او بر ملاست

لاله می نالد که داغ من کجاست

وروسته بیاورته هفت نکتی خر گندوی چه به «زبور عجم» کنبی بی و بلی دی
 ا و ده هفت لند بز دادی ، چه در ک اوزوند اعتباری شیان دی ، او له حق
 سره ژوند ، ژوند دی اوبی له حقه مر ک دی .

لکه چه وائی :

حق نصیب تو کنند ذوق حضور باز گویم آنچه گفتم در زبور

«مردن و ہم زیستن ای نیکو رس
 این همه از اعتبارات است و بس
 مرد کرسوز تو را را مرده ای
 لذت صوت و صد را مرده ای
 بیش چنگی مست و مسرور است کور
 بیش رنگی زنده در گور است کور
 روح با حق زنده و پائنده است
 ورنه این را مرده آن را زنده است
 آنکه حی لا یموت آمد حق است
 زیستن با حق حیات مطلق است
 هر که بی حق زیست جز مرده است
 کرچه کس در ماتم اوزار نیست»

د «حق» دحمائی اوساننی دپاره دقرآن شریف پهرنسا کبھی یو مهم حیاتی
 اورو حیاتی اصل و راندی کوی چه هغه «نه ویرهدل» دی .

بر خور از قرآن اگرداری نبات در ضمیرش دیده ام آب حیات
 می دهد ما را پیام لا تخف می رساند بر مقام لا تخف

اعلیٰ حضرت شهید محمد نادر شاه

«دافغانستان سفر» په برخه کښی به تاسی لوستی وی چه علامه اقبال دافغانستان دپوه ننگیالی او مدبری پاچا اعلیٰ حضرت محمد نادر شاه شهید سره خو مره اخلاص لری.

طوس په همدغی برخی پوری مربوط یوه شپه بیلامه اقبال د مشرق (فقیر مشربه شاعر) دافغان (فقیر مشربه پاچا) سره وگوری!

دا صحنه داسی کپلی شی چه علامه کابل ته رسیدلی دی اود «دلکش» په مانی کښی د لومړی محل دپاره دا اعلیٰ حضرت سره په رازونیاژ مصروف دی. که تاسی نه ددغی صحنی کیفیت پوره پته ونه لگېزی، نو ددغه محفل تصویر پخپله د علامه اقبال په کلام کښی کتلای شی!

ده ددغه تشرف تمثیل داسی کړی دی:

قصر سلطانی که نامش دلکش است زائران را گرداوش کیمیا ست

شاه را دیدم در آن کاخ بلند بیش سلطانی فقیری در دمند

دعلامه په نظر کښی دا اعلیٰ حضرت دربار یوساده، بی الیشه اوبی تکلفه دربار دی چه دا اعلیٰ حضرت دپښتنی اخلاقو لوی دلیل دی:

خلق او آئین دلها را اکشود رسم و آئین ملوک آنجا نه بود

او همدارنگه دا اعلیٰ حضرت اسلامی اخلاق چه دا دپښتنو په خټه کښی اخیل شوی دی او ددوی طبیعت سره ممزوج شوی دی داسی ستائی:

من حضور آن شه والا کهر پینوا مردی به در بار عمر

بیابخیل خان کښی دده د معقولو، متینو او سوزناکو خبرو تائیر داسی څرگندوی:

جانم از سوز کلامش در گداز

دست او بو سیدم از راه نیاز

اودده پشتمنی عالی اخلاق او سجایاو نه را گرخی او وائی:

پادشاهی خوش کلام و ساده پوش سخت کوش و نرم خوی و گرم جوش

صدق و اخلاص از نگاهش آشکار دین و دولت از وجودش استوار

دده فقرا و شاهیه دینه امتزاج کولو اوددغو دوارویه اسرار و پوهیدلو

نه چه دا داسلامی دینمو کراسی اصل دی اوورنه داسی حکایت کوی:

خاکی واز نوربان پاکیزه تر از مقام فقر و شاهی بسا خبر

در نگاهش روزگار شرق و غرب حکمت او را از دار شرق و غرب

شهریاری چون حکیمان نکته دان را از دان مد و جز را متان

پرده ها از طلعت معنا کشود نکته های ملک و دین را وانمود

بیایه معنوی اساس دمیلمه او کور به دورورولیء دترو ن خخه چه د مینی به

رنا کنبی شوی و داسی تصویری باسی:

گفت از آن آتش که داری در بدن من ترا دانم «عزیز» خویشتن

هر که اورا از محبت رنگ و بوست در نگاهم «هاشم» و «محمود» اوست

به پورتنیو دوو بیتونو کنبی ددغه مجلس صمیمیت به پورو ادبی عبارتو

کنبی ترسیم شوی دی چه دغه ترسیم به به سلو کنبی سل واقعی وی.

«عزیز» به پیتو کنبی دورور؛ خیل او دوست به معنادی به عربی کنبی

دعزت خواندنه وائی او به عین حال کنبی د اعلی حضرت دخیل وروروا لاضررت

سردار محمد عزیزخان نوم نه هم اشاره ده.

د دوستی د حرارت به اساس اعلی حضرت به تو لو پورتنیو معنا و

علامه خیل «عزیز» گنہلی دی .

اودا اعلان ئی ہم کری دی چہ خوک چہ لیکہ علامہ غونڈی د محبت رنگ
 اوبوی لزی ہفہ مائہ «ہاشم» او «محمود» یعنی شاغلی اومنلی دی اوبادا چہ
 د والا حضرت سردار محمد ہاشم خان او والا حضرت سر دار شاہ محمود خان
 غونڈی زما ورور دی .

د دغوم کالما تو نہ داعلی حضرت او د علامہ د دوستی او اخلاص معیار تاسی
 پخیلہ تا کلی شیء !

علامہ چہ دیو مسلکی مسلمان پہ حیث خیلہ ہدیہ داعلی حضرت حضور رتہ
 ورنڈی کوی دہتہ دانے کاس قیصہ داسی کوی :

در حضور آن مسلمان کریم ہدیہ آور دم ز قرآن عظیم
 کہفتم این سرمایہ اہل حق است در ضمیر او حیات مطلق است
 اندر و ہر ابتدا را انتہاست حیدر از نیروی او خیر کشاست
 نشہ حر فم بخون او دوید دانه دانه اشک از چشمش چکید
 گفت «نادر در جہن بیچارہ بود از غم دین و وطن آوارہ بود
 کوہ ودشت از اضطرابم بیخبر از غمان بیخسار ہم بیخبر
 نالہ با بانک ہزار آ میختم اشک با جوی بہار آ میختم
 غیر قرآن غم کسار من نہ بود

قوتش ہر باب را بر من کشود

خرنگہ چہ داعلی حضرت لہ خوانہ دغہ خواب د علامہ عین میل او آرزو وہ
 اودہ ہم خیلہ کامیابی د وطن نجات او ترقی د قرآن شریف لہ بر کتہ
 گنہلہ نوٹیکہ پہ علامہ بانڈی ئی دیر تاثیر کری دی لیکہ چہ وائی :

گفتگوی خسرو و الانزاد

باز با من جذبه سرشار داد

دغدغه محفل دشروع نپته مونبز نه نه ده معلومه خو ختم ئی دماز یی کردلما نغمه
هره یو خای شوی دی لکه چه علامه وائی:

وقت عصر آمد صدای الصلوات آن که مؤمن را کند پاک از صبات

انتهای عاشقان سوز و گداز کردم اند را اقتدای او نماز

رازهای آن قیام و آن سجود

جز بیزم محرمان نتوان گشود

* * *

سر بیره پردی ئی به «جاوید نامه» کبئی هم داعیه حضرت محمد نادر شاه «رح»

به باره کبئی خیمه بنه نظریه خر گنیده کری ده .

دابدالی (اعلیه حضرت احمد شاه بابا) در روح نه د شرق د تقدیر او تد بیرد اسی

پوینتنه گوی:

کس نداند شرق را تقدیر چیست؟

دل بظاهر بسته را تد بیر چیست؟

دهمه له خوانه د شرق پر تقدیر باندی د نادر او پهلوی تد بیر موثر

بولی او «نادر افغان» داسی ستایی:

نادران سرمایه درانیمان آن نظام ملت افغانیا ن
از غم دین و وطن زار و زبون لشکرش از کوهسار آید برون
هم سپاهی هم سپه گرهامیر با عدو فولا دوبا یاران حریر
من فدای آنکه خود را دیده است

عصر حاضر را نیکو سنجیده است

والا حضرت امیر امان الله خان

علامه اقبال به دې حال کښې چه هندوستان دانسگرېزانو تر اسارت لاندې ؤ
يو ازې دافغانستان له خوانه د حق او حقيقت د اثبات لوري ته منتظر ؤ نو لځکه
ئې ددغو غرونو رغونو، کاهو بو، قو، رجالو او اشخاصو ته سترگې وې، به دغه
وخت کښې والا حضرت امیر امان الله خان دافغانستان باچا ؤ او علامه خپل د پر
قيمتي اثر دافغانانو د تربيت په لحاظ دده حضور ته پيش کش کړی دی.

دغه اثر دده د «پيام مشرق» کتاب دی چه د جرمني شاعر او فيلسوف «کوته»
په ځواب کښې ليکل شوی دی. اود کتاب پيش کش داسې شروع کېږي:

ای امیر کامگار ای شهر یار نوجوان ومثل پیران پخته کار
چشم تو ازیرد کبها محرم است دل میان سینه ات جام جم است
عزم تو یابنده چون کھسار تو حزم تو آسان کنند دشوار تو
همت تو چون خیال من بلند ملت صد پاره را شیرازه بند
هدیه از شاهنشان داری بسی لعل و باقوت گران داری بسی

ای امیر ابن امیر ابن امیر

هدیه از بینوا ئې هم پندیر

به دغه پیش کش داخبره ده بخیله خر کنده کړی ده چه به ټول شرق کښې
دی د حق رڼا یوازې د ښتو نڅو اېوه غرونو کښې وښی 'دی د عرب' مصر 'ترک' ایران
او هندي مسلمانانو نه داسې شکایت کوی :

| | |
|-----------------------------|--------------------------------|
| دیده ای خسرو کیوان جناب | آفتاب ماتوارت با الحجاب |
| ابطحی دردشت خویش از راه رفت | از دم او سوز الا الله رفت |
| مصریان افتاده در کر داب نیل | سست ترک تورانیان ژنده ییل |
| آل عثمان در شکنج روزگار | مشرق و مغرب زخونش لاله زار |
| عشق را آئین سلیمانی نمائند | خاک ایران ماند و ایرانی نمائند |
| سوز و ساز زندگی رفت از گلش | ان کهن ایش فسر داند رد لیش |
| مسلم هندی شکم را بنده ای | خود فروشی دل زدین بر کنده ای |

در مسلمان شان محبوبی نمائند

خالدو فاروق و ابوبی نمائند

دغه دیاس او نامیندی په حالت کښې والا حضرت امیر امان الله خان ته داسې
دامید سترگی اړوی :

| | |
|-------------------------------|--------------------------------|
| ای ترا فطرت ضمیر پاک داد | از غم دین سینۀ صد چاک داد |
| تازه کن آئین صدیق و عمر | چون صبا بر لاله صحرا کز ر |
| او دښتون ملت طبعی او فطری قوت | شجاعت او نفسیانی استعداد ته ئې |

نظر داسې را جلبوی :

| | |
|-----------------------------|------------------------------|
| ملت او اواره کوه و دمن | در رک او خون شیران موج زن |
| زیرک و روئین تن و روشن جبین | چشم او چون جره بازان تیز بین |

بیاد دوی بدبختی داسې شرح کوی :

قسمت خود از جهان نایافته کو کب تقدیر او نایافته
در قهستان خلوتی و وزیده رستخیز زندگی نایافته
جان تو بر محنت پیهم صبور گوش در تهنید بایب افغان غیور
علامه همه خوگ چه غیور افغان ته خدمت کوی داسلامی امت له صد یقان
مخچه گهی اوددغه قوم لورتیا ددین قوت بولی نو محکمه ئی والا حضرت ته
وبلی دی

تاز صد یقان این امت شوی

بهر دین سرمایه قوت شوی

علامه دیشته دیاره دکویشی 'سعیه' علم او حکمت د بر ضرورت ویشی
اووالی :

زندگی جهداست واستحقاق نیست جز به علم انفس و آفاق نیست
گفت حکمت را خدا خیر کثیر هر کجا این خیر بینی باز گیر
علامه دملک النظام اودملت اعتبار به علم اوثر ورت پوری مر بوط کنی
اوددوارو منبع اومعدن والاحضرت ته نبی :

علم و دولت نظم کار ملت است علم و دولت اعتبار ملت است
آن یکی از سینه احرار کثیر وان دکر از سینه کهسار کثیر
دشنه زن در پیکر این کائنات در شکم دارد کهر چون موهنات

لعل ناب اندر بدخشان تو هست

برق سینا در قهستان تو هست

هې دیاره چه ددغه مملکت اساس نیفکشی غلامه والاحضرت ته تو صیه
کری ده چه دخلیکو په پیزندلو کنی دی د بر تحیرشی اودهو ریا کارانو ته چه

دشیطانیه دپاره هېزر گۍ خرقې اغوندي لځان او وطن وسانې لکه چه وائی:

کشور محکم اساسی بایدت د یدۀ مردم شناسی بایدت
ای بسا آدم که ابلیسی کند ای بسا شیطان که ادریسی کند
رنګ او یرنګ و بود او نمود اندرون او چو داغ لاله دود
پا کبازو کعبتین او د غل ایمن و غدرو نفاق اندر بغل
درنګرای خسر و صاحب نظر نیست هر سنجگی که میتا بد کهر
میرشد رومی حکیم پاک زاد سر مرگ وزندگی برما کشاد
«هر هلاک امت پیشین که بود»

زانکه برچندل گمان بردند عود، (رومی)

په پای کښې ئې د اسلام له نقطه نظره د سرداری او باچې راز په خدمت
او عدل کښې ښودلې دی او په یو لطیف صورت سره ئې دهغه توجه دې خوانه
ارولی ده چه دده د سلطنت اساس باید د اسلامی دیموګراسۍ په اساس وی
لکه چه وائی:

سروری در دین ما خدمتګری است عدل فاروقی و فقر حیدری است
او همدارنګه ئې دی خپل لځانته متوجه کړی دی او دخو دی فلسفه ئې
ورته په مخکښې ایښې ده.

در هجوم کارهای ملک و دین بادل خود یک نفس خلوت گزین
هر که یکدم در کمین خود نشست هیچ نخچیر از کمند او نجست

د رقباۍ خسر وی درویش لزی

د یده پیدا رو خدا ندیش زی

اعلیٰ حضرت احمد شاه بابا

۱ - کوم وخت چه علامه اقبال افغانستان ته راغلی و دلته نو قندهار ته هم ورغلی دی او هلته ئې دا علی حضرت احمد شاه بابا زیارت کړی دی . «مسافر» ددغه زیارت کیفیت داسې ترسیم کړی دی :

تر بت آن خسر و روغن ضمیر از ضمیرش ملتې صورت پذیر
گنبد او را حرم دانده سپهر با فروغ از طوف اوسیمای مهر
مثل فاتح آن امیر صف شکن سکه هم زد به اقلیم سخن
به وروستنی بیت کبھی «فاتح» نه دعلامه مطلب سلطان محمد فاتح
دقسطنطنیې فاتح دی ، چه احمد شاه بابا ئې هغه سره تشبیه کړی دی ، ددې
بیت د وروستۍ مصرع نه معلومېږي چه علامه اقبال دا علی حضرت احمد شاه بابا
دشمر او شاعری مقام ته هم په لوړ نظر گوری - او همدارنگه دده سیاسي
روح بیا داسې بیا توی :

ملتې را دا د ذوق جستجو قدسیان نسبیج خوان برخاک او
او همدارنگه دهغه فیاضی او ښه خواښی چه دا د پښتنو عالی سجدیه ده
غږ اکنده وی :

از دل و دست کهر ریزی که داشت

سلطنت ها برد و بی پروا گزاشت

په ددغه زیارت کبھی به هغوی صورت دا علی حضرت احمد شاه بابا ته ښکاري .

نکته سنج و عار فدو شمشیر زن

روح پاکش با من آمد در سخن

گفت میدا نم مقام تو کجا ست نغمه تو خاکیان را کی میا ست
 خشت و سنگ از فیض تو دارای دل ر و شن از گفتار نوسینای دل
 پیش ما ای آشنای کوی دوست يك نفیس بنشین که داری یوی دوست
 اوس علامه اقبال داعلی حضرت له روح نه دخودی الهام او نایید اخلی :
 ای خوش آن کو از خودی آئینه ساخت و ندران آئینه عالم را شناخت
 پیر گردید این زمین و این سپهر ماه کور از کور چشمهای مهر
 بندۀ مؤمن سرا فیلی کنند بانگ او هر گه را برهم زند
 ای ترا حق داد جان ناشکیب توز سر ملک و دین داری نصیب
 فاش گو بایور نادر فاش گو

باطن خود را به «ظاهر» فاش گو

داعلی حضرت احمد شاه بابا پیغام چه علامه اقبال به ژ به «المتوکل
 علی الله» نه رسول شوی دی، به تبر و پانوی کنبی تبر شو.

۲ - علامه اقبال د «جاو بدنامی» به شاعرانه سیر کنبی دتولو آسما نونو
 نه آخوانه د مشرق د سلاطینو مانی وینی، به دغو سلاطینو کنبی یو لوی
 سری ابدالی (اعلی حضرت احمد شاه بابا ابدالی) هم وی چه علامه اقبال بی به
 دغه نحای کنبی داسی ستایی :

مر د ابدالی و جودش آیتی

داد افغان را اساس ملتی

به دغه مقام کنبی علامه اقبال «زنده رود» نومبزی او اعلی حضرت «ابدالی»
 سره دپره دلچسپه مکالمه لری - په دی مکالمه کنبی د پښتنو طبیعی
 استعداد او د دغه استعداد سره بیا هم ددوی دپره پاته کېدو علت او ددوی درنځونو

دواپوره ښودلې شوې ده . .

«ابدالی» پوښتنه کوی :

آن جوان کو سلطنت ها آفرید باز در کوه و قفار خود درمید
آتشی در کوه سارش برف و خت خوش عیار آمد بیرون یا پاک سوخت
«زنده رود» ددغه خوان «پښتون» د بی اتفاقۍ او بېلتون نه شکایت
کوی او وائی :

امتان اندر اخوت کرم خیز
او برادر با برادره در ستیز
ددوی طبیعی استعداد اوداچه دشرق په ژوندانه باندې ددوی ژوند څومره
تاثیر لری ؟ داسې ښکاره کوی :

از حیات | و حیات خوار است
طفلك ده ساله اش لشکر گراست
خوبیائی دبی خبری په حالت باندې تاسف کوی چه :
بېخبر خود را از خود پیر داخته ممکنات خویش را نشناخته
هست د ارای دل و غافل ز دل تن زتن اندر فراق و دل ز دل
مرد در هر ور بمزول راه نیست از مقاصد جان او آگاه نیست
بیاد خوشحال خان خټک په خوله ددوی دمسموم شوی نفسیا نه موجوده حالت
نه داسې شکایت کوی :

خوش سرود آن شاعر افغان شناس آنکه بیند باز گوید بی هراس
آن حکیم ملت افغان نیان آن طبیب علت افغانیان
را ز قومی دید و بی باکانه گفت حرف حق باشوخی رندانه گفت

د اشتری یا بد ا کر افغان حر
 با یراق و ساز و با ا نبار در
 همت د و نش از ان انبار در
 می شود خوشنود باز نگ شتر ؟

د «ابدالی» له خوانه دې خبرې ته په یوډ پراهمیت کتل کېږی او د پښتون
 ملت د ایشیا زړه گڼل کېږی او د ایشا د آزادۍ د پاره د نظریه مفیده ښیي
 چه دوی خپل زړه دنورو له قیدنه آزاد و سانی :

| | |
|------------------------------|--------------------------------|
| د رنهاد ماتب و تاب از دل است | خاك را بیداری و خواب از دل است |
| تن زمر کدل د گر کون می شود | د رمسامتش عرق خون می شود |
| از فساد دل بدن هیچ است هیچ | دیده بردل بند و جز بر دل مپیچ |
| آسیا يك پیکر آب و گل است | ملت افغان دران پیکر دل است |
| از فساد او فساد آسیا | د ر کشاد او کشاد آسیا |
| تادل آزاد است آزاد است نن | ورنه کاهی در ره باد است نن |

سر بېره پر دې ابدالی د مشرق اقوامو ته یوه بله غوڼه هم ور خلاصوی او دهغه
 نه مطلب دادی چه د مغرب ترقی د دوی د ظاهر فریبه تمدن د مظاهرو نه
 عبارت نه دی بلکه ترقی او پرمخ تګ علم او پوهې پورې اړه لری او د شرقی
 تهذب او ملیت ا نلو سره هم لاس ته راځی :

| | |
|-----------------------------|---------------------------------|
| شرق را از خود برد تقلید غرب | با ید این اقوام را تنقید غرب |
| قوت مغرب نه از چنګ و زرباب | نی زرقص د ختران بی حجاب |
| نی ز سحر ساحران لاله روست | نی ز عریان ساق و نی از قطع پوست |
| محکمی اورانه از لادینی است | نی فروغش از خط لا ټینی است |

قوت افرنگ از علم و فن است از همین آتش چراغش روشن است
 حکمت از قطع و برید جا مه نیست ما نفع علم و هنر عما مه نیست
 علم و فن را ای جوان شوخ و شنگ مغز می باید نه ملبوس فرنگ
 اندرین ره جز ندانم مطلوب نیست این کله یا آن کله مطلوب نیست
 فکر چالاکی اگر داری بس است طبع در اکی اگر داری بس است
 گر کسی شبها خوردد و چراغ گیرد از علم و فن و حکمت سراغ

ملك معنی کس حد او را نه بست

بی جها د پیهی ناید بدست

دلته بیا «زننده رود» دشرق دتقدیر او تدبیر پوشتنه کوی او «ابدالی»
 هغه خواب ور کوی چه مونبز د «اعلیحضرت محمد نادر شاه» په عنوان کښی
 ذکر کړي.

ددغو مکالمو نه دعلامه اقبال په نظر کښی داعلیحضرت احمد شاه بابا
 دافکارو او نظریاتو هغو مړه قدر او احترام څرگند پزی چه مونبز دبصرې نه
 بی نیازه دی.



سوری شیر شاه

د پښتونخوا د لورو غرونو باهمته زوی او غیر تمند شاه زلمی شېر شاه سوری
د هند په خاوره کښې لوی حکومت جوړ کړ او د پښتنی ذاتی جوهر په اساس
ئې هلته ښه پوره انتظام او عدالت قائم کړ او دخپلې همدردۍ اورعیت پروری
له مخه دهند د ټولو افرادو په زړونو باندې تر اوسه باچې کوی .
هندیان دده نوم په ډېر احترام سره یادوی او هندی پوهان دهغه په اقوالو
استناد او دهند تاریخ دهغه په وجود باندې افتخار کوی .

علامه اقبال هم چه ددې خبرې نه سر بهره د پښتنو فطری لیاقت ته هم
پوره امیدوار او عقیدت مندؤ په یوځای کښې د پښتنو دیوالی په ارزو
د شیر شاه سوری نظریه دوی ته وړاندې کړې ده .

د شیر شاه سوری د نظریه وه چه پښتون دپاره یوه پښتونولۍ کفایت کوی
او داددوی دیوالی مهم عنصر دی ' نور قبائلی امتیازات او اختلافات باید
له منځه وایستلۍ شی او ټول پښتانه د «پښتون» په نامه سره غونډې نژدې
او متمرکز واوسی .

د شېر شاه سوری نظریه هم داسې وه لکه د احمد شاه ابدالی چه :

توله یودی که غلجی که ابدالی دی

ښه هغه چه ئې ښښه د زړه صفا ده

(احمد شاه بابا)

علامه اقبال هم ددغې نظریې په استناد پښتانه دیوالی ته را بولی او وائی :

به نيکته خوب که هاشمير شاه سوري ني
که امتياز قبائل تمام تر خوار ي
عز يز هي انهي نام وزير ي و مسعود
ابه ي به خلعت افغانيت سي هين عاري
هزار پاره کي که سار کي مسلمان ي
که هر قبيله هي اين ي بتون گاز ناري

وهي حرم هي وهي اعتبارلات و منات

خدا نصيب کري تچه کو ضربت کاري

ترجمه:

سوري شير شاه دا خوراشه خبره کړې ده: «چه د قبيلو وېش خوار ي او در بدر ي ده»
دو ي ته دو زير و مسعود نوم گران دي مگر اوس دوي له پښتنو الي لځ
لغري پاتي دي- دغو مسلمان ي زر ووني شوې ده هر ي قبيلې دخپل بت ز نار غاړې ته
اچولي دي- او تراوسه هم هغه حرم او هغه دلات و منات اعتبارات شته خدای دي
ستاسې يو کاري واريه نصيب کړي (چه له دغو نفر قوڅڅه خلاصون ومومي.)

دغسې روايات مشهور دي چه دشير شاه سوري به دربار کښې درباريانو دکوم
پښتون مسافر نه پوښتنه کړې وه چه «ته څوک ئي؟» هغه وييلي دي چه «پښتون!»
دوهم ځل چه دوي پوښتنه کړې ده چه په «پښتون کښې څوک ئي؟»

شير شاه پخپله وييلي دي: «يو پښتون» کفايت کوي.



خوشحال خان خټک

علامه اقبال څرنگه چه د خپل عصر د پښتنو باچها نو سره مکا لمي او صحبتونه لري او د تېرو باچها نوله روحانيت سره غږ پزي او دهغوی نهروایت او حکایت کوی او ټولو سره د پښتنو شان 'ددوی قوت او عظمت بیا نوی او بیا ددوی د موجوده پریشانی دپاره زاری :

همدغه راز د پښتنو د ډېر فترت د زمانې له یو ډېر پوه 'لیدر' سیاسي او شاعر اعنی خوشحال خان خټک له افکارو سره هم ډېر تماس کړی دی.

خوشحال خان خټک په داسې یو عصر کښې ژوند تېر کړی دی چه په هغه وخت کښې د مغلو له لاسه په پښتنو باندې چپه مېچنې گرځېدلې او بیا خوشحال خان پخپله نفسیا ته ښکته د هغه ادبار او ذلت علل او عوامل پخپله د پښتنو په نفس کښې تشخیصول او دوی ته یې دخودۍ درسونه ورکول. علامه اقبال پخپل عصر کښې هم په محکومو پښتنو باندې عین هم هغه حالت لیده نو ځکه دوی ته یې دخوشحال خان په ژبه د یووالی دعوت ورکاوه او د استعمار سره یې له دوی نه مجادلې غوښتلې.

اوس هم لادخوشحال او اقبال ازمانه ترسره شوی نه دی او د هغوی روحانیت د پښتنو نفسی استعداد څخه ښکته غیرت او خودی غواړی.

ډیر دیو استعمار یو نوڅخه د نفرت ښکاره کولویه باب کښې علامه اقبال دخوشحال خان خټک د افکارو داسې ترجمانی کړې ده :

۱- قبائل هون وحدت کي ملت مین گم که هونام افغانیون کا بلند

۲- محبت مجبهي ان جوانون سي هي ستاریون په جود التي هین کمند

- ۳- مغل سي کسی طرح کمتر نهين
 ۴- کهون تجهه سي اي همنشين دل کی بات
 کهستان کا یہ بچہ ارجمند
 وہ مدفن هی خوشحال خان کو پسند
 ابرا کر نه لائي جهان باد کوہ
 مغل شہسوارون کی گرد سمند

ترجمہ:

- ۱- چہ قبيلی پہ ملی وحدت کسبی ور کی شی ها له به دبستمنو نوم اور شی
 ۲- زہ دغو دغولموسرہ مینہ لرم چہ ستوری به کمند کسبی نیسی
 ۳- دغرو دغہ حلمی (پشتانہ) به هیش فن کسبی تر مغلو پانی نه دی
 ۴- ! زہ به تانہ دزرہ خبرہ و کریم چہ دخوشحال خان هغه قبر خوش دی چہ هلته
 دغرو بادو نه دمغلو سپرود آسو کر زو نه نشی و رولای داهفی خبری ته اشاره ده چہ:
 خوشحال خان به (۱۱۰۰ھ) کال کسبی دوفات د و روستیو سل-گوسرہ داسی
 وصیت کری و:
 «ما هلته بنخ کری چہ دمغلو سیوری می پر خاوره و نه نشی او دمغلو دسپرو دبستو
 کر دمی پر هدیرو نه لو پزی !»
 خوشحال خان خٹک په بل خای کسبی دبستمنو دافکار و دمسموم کېدو نه ژر لی دی
 او ددوی دبدهختیو علت العلل او دمو جوده نفسیاتی قیمت والی موجب ئی داسی
 خیر کند کری دی:

پشتانہ په عقل و پوهه څه نا کس دی
 باد شاهي ئی دمغل په زرو بایله
 کوته سپی دقصابانو دجوس دی
 د مغل د منصبو نویه هوس دی
 پوه لیجه داوون دغاری دجرس دی
 اوښ له باره پخیل کوو کسبی ورغلی

علامه اقبال ددغه مطلب داسی ترجمه کوی :

خوش سرود آن شاعر افغان شناس آنکه بیند باز گوید بی هراس
آن حکیم ملت افغان آن طبیب ملت افغان
راز قومی دید و بی باکا نه گفت حرف حق باشوخی و رندا نه گفت

«اشتری باید اگرافغان حر
با براق و سازو با انبار در
همت دوش از انبار در
موی شود خوشنود بازنگ شتر»

ددغو اشعارونه دامعلومېزې چې علامه اقبال د پښتون شاعر او لیدر
خوشحال خان خټک په افکارو او اشعارو کېنې ډېره عمیقه مطالعه کړې ده:
«بال خبرئیل» په حاشیه کېنې ئې لیکلې دی:

«خوشحال خان خټک د پښتو ژبی مشهور وطن دوست شاعر دی، چې افغانستان
ئې دمغلو نه آزاد کړ او په سرحد کېنې ئې د پښتنو قبائیلو یوه ډله جوړه کړه
دایرېدو قوم تر آخره پورې ورسره ودرېد .

دده دسلو نظمونو انگرېزی ترجمه په ۱۸۶۲ ع کال کېنې دلندن نه شایع
شوه .»

پښتون سید جمال الدین:

هغه لوی مصلح چې په دنیا کېنې د شرق نابغه گڼل کېږي او قول مشرق
پرې افتخار کوي، د شرق هر مملکت وائی چې د ازموڼې سړی دی او دغه ویاړ نه
لځاته راجع کوی .

هغه پښتون سید جمال الدین دی .

داد پښتون سيد د احوالو او افکارو د بيانولو لخواى نه دى خودده په باره کښى
 د علامه اقبال نظريات ښودل کېږي . علامه اقبال په « جاويد نامه »
 کښى دى د « افغانى » په نوم ياد کړى دى او په خپل خيال ئې د شرق د دېرو
 پوهانو مقدا او امام گڼلى دى .
 « فلك عطارد » ئې دېا کو او را حو مقام گڼلى دى او په دغه مقام کښى ئې
 « پښتون سيد » داسې ښودلى دى :

رفتم وديدم دومرد اندر قيام

مقتدى تا تاروا افغانى امام

پيررومى هر زمان اندر حضور طلعتش بر تافت از ذوق و سرور

گفت: « مشرق زين دو کس بهتر نزا د ناخن شان عقده هاى ما کشا د

سيد اسادات مولا نا جمال زنده از گفتار او سنگ و سفال

ترك سالار آن حليم در دمند فكر او مثل مقام او بلند

با چنين مردان دور كعت طاعت است

ورنه آن كارى كه مزدش جنت است »

دلته مقتدى د تركو لوى مصلح سعيد حليم پاشا او امام علامه

سيد جمال الدين افغان دى .

علامه اقبال د دغه اقتدا او امامت كيف داسې بيانوى :

قرأت آن پير مرد سخت كوش

سوره و النجم آن دشت خموش

قرآنى كزوى خليل آيد بوجد روح پاك جبرئيل آيد بوجد

دل ازو در سینه گزید دنا صبور شو رالا الله خیزد از قبور
اضطراب شعله بخشد و در ا سوز و مستی میدهد داؤد را
آشکارا هر غیاب از قرأتش
بی حجاب ام الکتاب از قرأتش

دلما نفعه نه ورو سته پشتون سید سره خیل تعارف داسی بینی :
من ز جابر خاستم بعد از نماز دست او بوسیدم از راه نیاز
گفت رومی : « ذره گردون نور د در دل او يك جهان سوز و درد
چشم جز بر خویشتن نكشاد د دل بسکس نداد د آ زاده
تند سیر اند ر فراخای وجود

من ز شوخی گویم اورا زنده رود
بیاد « افغانی » له خوا نه دم سلما نا نو د حالانویو پوښتنه کېږي او زنده رود
(علامه اقبال) ورته په خواب کېږي په مشرق باندې دمغرب د استعمار
نه شکایت کوي :

ترک وایران و غرب مست فرنگ هر کس راد رنگلو شست فرنگ
مشرق از سلطانی مغرب خراب اشتراك از دین و ملت برده تاب
په هر صورت ددغه مصاحبه جزئیات زموږ د موضوع نه بهر دی او د پښتون
سید جما الدین مقام د علامه اقبال په نظر کېږي د همدې خبرو نه څرگندېږي .

د پښتو آزادی

اسيا يك پيكر آب و گل است
ملت افغان دران پيكر دل است

از فساد او فساد اسيا

د رشاد او كشاد اسيا

د ټبرو بحثونو او خبرو نو نه داراو ځي چه علامه اقبال كه د بوي خوا
د پښتنو د هېواد كانهو بو تو، اب و هوا او خاورې سره علاقه لرله او
د دغې خاورې مشرانو او پوهانو ته ښې په لوړ نظر كېتل، د بلې خوا نه
دغه قوم او ولس دغه په نظر كښي ديږلو رڼا مډر لو داود طبيعى او فطرى
استعدادونو له مخه ښې ددوى لوړ شان او حيثيت ته ډېر اهميت ور كړاوه .
د دغه په نظر كښي كېه د پښتنو د هېواد طبيعى او جغرافيا ښې وضعت
دايشيا په سر نوشت باندې پوره تاثير لري ددغه قوم اخلاقي سجايا او
ملى مميزات هم دايشيا د عزت او ذلت و دانيه، آ ز ادې او اسارت په لار
كښي ور ته د توجه وړ ښكاري .

نو ځكه د دغه ملك او ددغه وطن اوسيدونكي يابه بل عبارت د پښتنو
ملك او ملت دايشيا زړه بللى دى، دامحضى دده يو شاعرانه تخيل نه دې بلكه
د يو اجتماع د اكثر په حيث ښې دې نښتې ته پام شوى دى او دا ورته ثابته
شوي د دغه څرنگه چه د بنيادم په وجود كښي «زړه» د وجود صحت او فساد
مرکز دى همدارنگه دايشيا په بدن كښي دغه ملك او ملت د زړه حيثيت
لري او د ټولې ايشيا ترقى او انحطاط د دغه قوم په تنزل او ارتقا
پورې مربوط دى .

دى زړه د ژوندانه مرکز بولى او د ژندگۍ تېو تاب د زړه مرکز او حيات
پورې تړى :

دړنهاده مائب و تائب از دل است . خلك را بيدارى و خواب از دل است

دزیره مرگ او فساد عیناً دتن مرگ او فساد گهني :

تن زمرگ دل دگرگون می شود در مسا ماتش عرق خون می شود

از فساد دل بدن هیچ است هیچ دیده بر دل بند و جز بر دل میبچ

دزیره او بدن دتعلقاتو دیبا نولو نه وروسته بیاد ایشیا په تن کنبی پښتنوته

د زره حیثیت ورکوی اود ایشیا مرگ او ژوند دوی پوری مربوط گهني :

آسیا بکړه بکړ آب و گل است ملت افغان در آن پیکر دل است

از فساد او فساد آسیا و زکشا دا و کشا د آسیا

دزیره آزادی دتن آزادی گهني یعنی دپښتنو آزادی د ایشیا د آزادی

شرط بولی :

تادل آزاد است آزاد است تن

ورنه گاهي درره بنا د است تن



دینستانه

ملت او اواره کوه و دمن - در رگه او خون شیران موج زن
زیر کور و نین تن و روشن جبین - چشم او چون جره بازان تیز بین

* * *

آسیابك پیکر آب و گل است - ملت افغان در آن پیگردل است
ایز فساد او فساد آسیا - در کشاد او کشاد آسیا
نادله آزاد است ازاد است تن - ورنه گاهی در ره با داست تن

* * *

افغان باقی، کهسار باقی
الملك لله المحکم لله *

د علامه اقبال يو بل خطاب چه د پښتنويه نوم دی هم زموږ لاس ته راغلی دی
 په دې شعر کښی پښتانه خپل ځان ته ملتفت کوی او د دوی د ژوندانه تقدیر
 د دوی د ضمیر آزادی ته راجع بولی او د پښتو نځواپه لوړو غرونو کښی دغه قوم
 د « کلیم » په حیث کښی او د سهار درنیا او تجلا خوانه ئې توجه اړوی او دوی
 دې ته را بولی چه د محمد نادر شاه شهید لمنې ته ولو پېزی او د دغه نظر د خاوند
 له پاک ضمیر څخه استفاده و کړی لکه چه وائی:

صبا بگو به افغان کوهسار از من بمنزول رسد آن ملتی که خود نگر است
 مرید پیر خرا با تیان خود بین باش نگاه او ز عقاب گر سینه تیز تر است
 ضمیر تست که نیش زمانه تو کشد نه حرکت فلک است و نه گردش قمر است
 دگر سلسله کوهسار خو د بندگر که تو کلیمی و صبح تجلیت دگر است

بیا بیا که بدامان نادر آو یزیم
 که مرد پاک نهاد است و صاحب نظر است

اقبال د افغانی شاعرانو

په نظر کښی

خو مړه چه پښتانه د علامه اقبال په نظر کښی قدر لری دغه عارف او حکیم
شاعر هم د پښتنو او افغانی شاعرانو په نظر کښی ډېر لوړ مقام لری او په ډېره
درنه ستر که ورته کتل کیږی ، د افغانستان شعراوو او پښتنو ادیبانو هر چیرته
دده آثار او اشعار ستایلی دی او دده په خبرو ډېر ښه پوه شوی دی .

دده ډېر اشعار پښتنو پښتو کړیدي او دده افکارو د پښتو ادب په زړه
کښی لځای پیدا کړیدي که هغه پښتو اشعار مونږ راغوږېد کړو چه پښتنو
شعراء د علامه اقبال له آثارو نه پښتونه په نظم را نقل کړیدي یو ښه کتاب
ترې جوړیږی او دا خبره ډېره ښه خبر گندېږی چه د فارسی ژبې هېڅ شاعر په
دغه اندازه د پښتنو توجه لځانته نه ده جلب کړې .

هغه ښاغلی چه د مرحوم اقبال شعرونه ئې په پښتو اړولی او په دغه کار
کښی ډېره برخه لری دادی :

ښاغلی پوه او عالم پښتون عبدالهادی خان داوی ، ښاغلی مولانا خادم ،
ښاغلی مشهور ادیب سید راحت زاخیلی وروسته تردوی لځینو نور لوړو او پوهو
شعراء لکه سید شمس الدین مجروح ، سید رسول رسا او لځینو نور هم دده لځینی
اشعار په پښتو ژبه په نظم اړولی دی چه د ترجمې حق ئې ډېر ښه ادا کړیدي

مگر د کمیت په لحاظ ئی برخه یا کمه ده یا خویه دغه باب کښی زما معلومات کم دی .

غیر له دغو ذواتو نه ښائی چه نوره هم ډېر کسان وی چه دا قبال شعرونه ئی پښتو کړی وی او دده له شاعرۍ نه ئی ډېره گټه اخستی وی چه ماته به نه وی معلوم . په افغانستان کښی د علامه اقبال شعراو شاعرۍ ډېر ادبی محافل نا و ده کړیدی او د ادبی ذوق پالنه ئی به ډېر ښه شان کړېده .

مرحوم سید حسن خان حسن چه د پښتو ژبې ډېر ښه شاعر و ، او دده په لځای کښی به ډېر ادباء او فضلاء راټولېدل د علامه اقبال له اشعارو سره ئی خاصه مینه درلوده او ددغه مرحوم په مجلس کښی به همیشه دغه مرحوم اشعار لوستل کېده . زه دلته د ځینو افغانی شاعرانو او پښتنو شعراء هغه شعرونه را نقلوم چه یائی د اقبال په مړینه کښی ویلی دی یا د هغه په یادو بود کښی ویل شوی دی او هغه دا دی :



مر حوم ملك الشعراء قارم:

اقبال کیست

اَدیب سخن گستر نکتہ سنج
چمن گرد طرز رنگین اوست
کلامش چو اوج بلند ی گرفت
زند طعنه آهنگ او بر ق را
نوین شیوہ را به سبک کهن
چو اندر سخن جادہ نو گزید
سخن را در آمیخت چون با علوم
چو فکرش بی فیلسوفی گرفت
نوازش هم آهنگ با نفع صور
چو بلبل به آهنگ کہسار ما
کہ ہر نکتہ اش بہتر آمد ز گنج
شکر بارہ حرف شرین اوست
سخن ربّہ ارجمند ی گرفت
کہ خواہان بود نہضت شرق را
در آمیخت از قدرت علم و فن
پیا می زمشرق بمغرب رسید
از وزندہ شد طرز ملای روم
طراز سخن طرز صوفی گرفت
کہ افسردگان را در آرد بشور
زہند آمد این طوطی خوشنوا (۱)

(۱) دا شعر دقاری صاحب له مستقل دیوان نہ را نقل شویدی .

بر مزار اقبال

در لاهور

| | |
|------------------------------|------------------------------|
| دولتی دیدم در انجاسیخلاف | تربت اقبال را کردم طواف |
| وان دو دستی تیغ خفته در نیام | دیدم بیدار او اندر منام |
| تا بد از هر ذره اش انوار حق | مشت خاکش برده بر گردون سبق |
| آفتابی در میان سایه | آسمان بر خاک او پیرایه |
| مجرم اسرار آیات خودی | خانه پرد از رموز بیخودی |
| بشنوی فریاد الا الله او | تا به حشر از سینه آگاه او |
| روشن از وی خاتقاء مولوی | زنده از وی رسم و راه معنوی |
| وزنی بلخی نوا در نغمه اش | از سنائی سوزها در سینه اش |
| کاروان خفته را بانگ دراست | این نواها از نوای کبریاست |
| وین کهرها زاید از دریای عشق | این نوا بیرون دمد از نای عشق |
| از غریب نعره و حدت بسنگ | ز دسبوی باده نو شان فرنگ |
| خفته گمان شرق را بیدار کرد | نعره او در دل ما کار کرد |
| یاد کار سرزمین کوهسار | بر مزارش بود لوح تابدار |

ښاغلی حمزه شینوار یی :

د علامه اقبال په تصویر

ر نځینو ئې زیبا نوه د مخ جمال
را پیدا کړې ښکلې سترگې دغزال
شوه د ذهن کار خانه په اعتدال
شوی سندرې د فطرت په اتصال
ښکلو لو ته ئې راغی استدل
معنوی جهان شو ما ته یو تمثال
حال د سیند او حجاب اوږې انفعال
هر اجمال شولو تفصیل تفصیل اجمال
ښه مې ولید ه جلوه د خپل جلال
لیدل او کړه تر او سطره ترد نبال
د ناقص په یو لحظه کښې دا کمال؟

تخیل مې دخودی ر گلونه سپرده
ز ما فکر په ور شو د حکمتو نو
د فطرت تاوده ساره په اتحاد شول
د ضمیر ساز کښې آهنگ نوی پیدا شو
سخن وره شوه ز ما د فکر ژبه
پټ جهان په هر ظاهر کښې راعیان شو
کم فهمی مې دخودی چپولا هو کړه
انفعال او اتصال با قاعده شول
د فطرت جمال مې پورته یو حجاب کړ
زما سترگو د سر حد د نظر بې نه
زه حیران وم چه دازه دڅه نه څه شوم

هسې ز غاست ئې په عالم کې د مثال!!
ما کاو له خپله ځا نه هسې سوال
که کاته مې مخا مخ له یو دېوال

په آسمان د معانی کښې پرواز هسې!!
په دې فکر کې وم ناست په یوه ونل کښې
انتقاد د معانی و ز ما لور ته

هله پوه شومه چه فکرمې راغوښه کړ

یو تصویر و په دیوال کښې د اقبال

اقبال ته خطاب

څنگه په مشرق نن در نها اوتیارې جنګ دی
ولې د فلک گرېوان په وینو باندې رنگ دی
غلی په طلسم دتیارې دی هر بلبل د باغ
زړه دهر انسان لکه غوټی له غمه تنګ دی
نشته دی نغمې دزر کوچېرې په راغونو کېښي
نه دچاپه غوږ کېښي دنسیم درباب شرنګ دی
لکه بې اسرې چه هر یو ژاړی پټ له لځان سره
ستورو دمشرق هریویرې اېښی دبل څنګ دی
دوب په آه و اوه کېښي لمر خانه دی سر تر پیاوس
پروت په هر زړه باندې دا دبار دتیارې زرنګ دی
لځکه چه لوېدلې دمشرق لمر د اقبال دی
خړ ، آسمان د فتن ودا دب اود کمال دی
ای اقباله! ستا په غم کېښي ژاړی مسلمان ټول
چین ترشام ورومه تر کیه هندو افغان ټول
نه تما می عمر ژر بدلی دامت په غم
لځکه دی قومونه ستا په تلو باندې گریان ټول
مړاوی لاله زار دی دخلیل تازه په اوښو کېږي
مه وچوه ستر کې چېرې وچ نه شی کلان ټول

بيادي ھېر سبق امت ياد په زېرو زور کړلو
ودې شوده دوى ته مخکېمات دښه قرآن تول

پېښى وود رانه اومنز لنگاه لري بيچده و .

ستا سوونغموښه دمه لودى که کاروان تول

پانې چه سيد شېلى حالى شخه څلاره کې

تاهغه بارونه کړه اوچت په يوه خان تول

مخکېښې لېزمزل دى چه نې پرى نېزدې په لار کې

دا سې لارېلدى هېڅو ک نشته په قطار کې

تاچه مخ کړويت او په خندا لارنى مولى لره

اوس به نو رهبر دخو دى رخوک شى ايشيالره

پورته د کوشش په نغمه سترى د تقدير کړه

دا قدرت در کړى دى خاوند يوازي تالره

نن له بغاوت د عقله وېره په حرم کښې ده

جېگ دولایت د عشقه فوج که دې بلالره

شعرو فلسفه تاريخ دې کېد کړه په حکمت سره

جوړه دى نسخه کړه ترېنه ملت بيضالره

اى دژوند حکيمه ازړه دى د کؤدبشر په غم

تا پيام راوړى تمامى وار د نيا لره

شرق و غرب دې مخکېښى ديوى مندى ميدان و

محکمه دى نظر تل په حصار د کهکشان و

بنا غلی بیتاب ملک الشعراء:

علامه شرق

آن بهی خواه قوم در همه حال
تادم مرگ خواست استقلال
در سراود گر نبه و دخیال
روح معنی دمید در اجبال
در وطن دوستی نداشت مثال
همه اوقات داشت جنگ و جدال
عمر در با خت آن ستوده خصال
گشت سیمای بدر او چو هلال
ملکش آزاد بعد چندین سال
آخرین آرزوی خود اقبال
هست ممنونش از نسا و ر جال
نماید زین مر ام ا همال
عالمی قدر دان بود بکمال
جملگی دو ستار استقلال
زوستایش کننید در همه حال
شاد و خرم ز این د متعال

میرد آزاده دا کتر اقبال
تا که جان داشت گشت آزادی
غیر خدمت برای ممنوعان
خامه او چو صور اسرافیل
با غم قوم خا طرش تو ام
بر سر حق قوم با اعدا
پی تا مین و حدت ملی
اندر بن ره کشید ز حمتها
نمر سعی او بود که شده
کاش بودی حیات تا دیدی
این زمان فرد فرد پاکستان
یا د و بودی ازو کنند مدام
بلکه این نوع شخص ملی را
قوم افغان که فطرة هستند
مسلمکاد و ستدار او باشند
روح این مرد دائما خواهند

از برایش بهشت از در حق
همچو بیتاب میکنند سوال

داقبال ویر

داد ب په ما نی و لو بد ه غد یر نن
 د اقبال له سره پر پو ته خو لیر نن
 نن په شرق د مصیبت سیلاب را غلی
 داد ب په باغ و بڼ و شوه ز لیر نن
 فلک بیا په زړ و نو کښېښوده دا غو نه
 بیا هر چاپه زړه خوړلې ده گو لیر نن
 په مړ و ر د زما نی به هضم نشی
 چه له دې غمه چا کړې ده مړ یر نن
 د اقبال غم رپوی نن هغه زړ و نه
 چه به لځای په لځای ولاړ و لکه غرونه



شاعلی محمد ابراهیم خلیل:

به بیان علامه محمد اقبال

بیاز باده که محفل بنام اقبال است
چه باده 'باده' پرزور عشق آزادی
پیاله گیر که تبلیغ دین و حریت
بیا که ملت اسلام و کافه مشرق
بیا که دوستی قوم و ملت کهسار
بیا که خطه ما قلب آسیا موسوم
خطاب ملت پشتون عقاب روئین چنگ
بهوش باش که غصب حقوق هر قومی
بیا که ملت پشتون و هند و پاکستان
بیا که باده عرفان و گردش ایام
بیا 'بیا' که زبوی گل بهار مراد
بیا که فلسفه و منطق و سخن دانی
زمهد نابلد خوب گفت و خوب نوشت
بیا که 'کرچه تئ خاک' رفته بر سر خاک
بقول خواجه بفتحوای حکم زنده دلی
خطا بود که خطابش کنیم لاهوری
در اختتام هدایای مغفرت ز خلیل

بنا مروز جهان احتشام اقبال است
که وصف آن همه جادر کلام اقبال است
به قلقل لب هینا و جام اقبال است
ر هین نشه جام مدام اقبال است
بهر نکات و حروف پیام اقبال است
بسلک نظم حقیقت نظام اقبال است
ز فکر صائب و عقل تمام اقبال است
خلاف رای صواب التزام اقبال است
اسیر غیر ایوب دن 'مرام اقبال است
کنون بنزد حقیقت بکام اقبال است
بچار فصل معطر مشام اقبال است
بهر یک از اثراتش بدام اقبال است
که آنهمه بجهان فیض عام اقبال است
بهر کجا سخن از احترام اقبال است
رقم بصفحه عالم دوام اقبال است
که قلب مردم عارف مقام اقبال است
بجسم نامی و جان گرام اقبال است (۱)

(۱) دا نظم دا اقبال دهغی یادونی په مجلس کښی ویل شوی چه په ۱۳۳۱
کې دمطبوعا توله خوا دا اقبال د کالیزی په مناسبت په مطبوعا توکی جوړ شوی و.

ماخذونه

دعلا مه اقبال

۱- مسافر

۲- بس چه بابد کردای اقوام شرق

۳- پیام مشرق

۴- جاوید نامه

۵- سیرت اقبال

۶- دخوشحال خټک دیوان

۷- خوشحال خټک څه وائی ؟

دایم ای محمد طاهر فاروقی

دبیتوا

یادونه

ښاغلی فضل محبوب مجددي ددي کتابو دلي کلودياره ماته څه کتابونه را کړي وو
 او ښاغلی مولانا خادم داردواشعارو په ترجمه کښي مرسته کړي ده دوی نه
 شکر په وړاندې کوو .



د پښتو ټولنې پر لېسې لمبر (۱۲۲)

پښتانه د اقبال په نظر کېږي

ليکونکی: عبدالنور بخټانی

د ترجمې د څانګې له خوا

مصح او مهتمم: راز محمد وېنس

چاپ شمېر ۱۰۰۰، جلد ۱

د مرغومي مياشت
۱۳۳۵

خودی، خودشناسی او خودبینی که دفر دپاره ښه نه وی د جماعت دپاره خو
گټوره معلومېږي. او ملتونه په همدغې احساساتو ژوندی، ځینې صفات
شته چه دیوه شخص دپاره عیب وی مگر دیوه ملت دپاره حسن وی لکه ملی غرور چه
دا اجتماعی جنبې په پیدا کولو دستاېني وربلل کیږي علامه اقبال دیوه ملت دپاره
خان مننه او ځان کتنه پیره ښه گڼله او د خودی در سونه ئی ور کول.

مرحوم اقبال د پښتنو په څه او فطرت کښی څه لیدل او دغه قوم ته ئی ډېره لویه
هیله درلوده ځکه ئی دوی له نورو نه ډېر ستاېلی دی او دوی ته ئی خپلی زیاتې
هیلي ښکاره کړې دي. ده د شرق د نهضت او د اسلام د اعتلاء په باب د امید سترگی
د پښتنو خوانه نیولی وې او افغانی ملت ته ئی په ډېرې اعتنا کتل د همدی لامله
د پښتنو مشاهیر دده په اشعارو کښی ډېر یاد شوي دي او دغه قوم ملی شهادت او
شجاعت ته په درانه نظر کتل شوي دي. ښاغلی بختانی ډېر ښه کار کړې دی چه دغه
یادونی ئی دده له آثارو راغونډی کړې دی او دیوه کتاب په صورت د پښتو ژبانی
له خوا د ښاغلو پښتنو حضور ته وړاندی کیږي چه دوی هم د دغه حکیم او فیلسوف
شاعریه نظر ځانته وگوري او خپل حیثیت او مقام بیا یاد هغه په نظر کښی وویښی.
پښتو ټولنه د دغه کتاب چاپول د ملی احساس په روزلو او پاللو کښی ډېر موثر گڼی
او هیله لری چه ښاغلی پښتانه به ئی په غور او دقت ولولی. د ښاغلی بختانی په
کتاب د پښتو ټولنی له خوا یوه ډېره ځه له دی عنوان لاندی زیاته شوه (اقبال د افغانی
شاعر انوېه نظر کښی) او دغه زیاتوالی مفید معلومېږي.

(گل پاچا ا لفت د پښتو ټولنی مشر)